

HET ST. ANTONIUSGILDE

TE St. ANTHONIS

1576 - 2002

VOORWOORD

De meer dan tweehonderd schuttersgilden, die zijn aangesloten bij de Noord-Brabantse Federatie van Schuttersgilden, besteden over het algemeen veel aandacht en zorg aan hun cultureel erfgoed. Zij onderhouden hun archieven, historische gildezilver en overige attributen op verantwoorde manier. Minimaal tweemaal per jaar tijdens gildedagen stellen zij deze ten toon voor het geïnteresseerde publiek.

Maar evenzeer is een vrij groot aantal gilden over een lange reeks van jaren inactief geworden en zijn de bezittingen ervan niet altijd bewaard gebleven. Gelukkig bevinden zich in binnen- en buitenlandse musea, in gemeentehuizen, bij heemkundige verenigingen en in particuliere collecties nog veel gildezilver en andere attributen van deze slapende gilden.

Van het St. Antoniusgilde uit St. Anthonis is relatief veel gildezilver bewaard gebleven, maar de archieven en overige attributen zijn zeer schaars. Ook is er weinig bekend onder de plaatselijke bevolking over het gildeleven in het dorp. Misschien is dat een reden waarom het in "Sint Tunnis" maar niet wil lukken om het gilde van de grond te krijgen, terwijl vele dorpen in de directe omgeving een actief gilde kennen. Genoeg redenen lijkt me om hetgeen bekend is van het St. Antoniusgilde eens aan een nadere beschouwing te onderwerpen en dan voornamelijk het gildezilver.

Voor de medewerking bij het totstandkomen van dit overzicht ben ik dank verschuldigd aan het gemeentebestuur van St. Anthonis en in het bijzonder aan het Hoofd Facilitaire Zaken, de heer Theo Druiven, het Streekarchief Brabant Noordoost te Grave, aan de heer Herman-Jan van Cuijk en aan de oud-streekarchivaris en gildekenner, de heer Harm Douma. Mevrouw Nelly van Sambeek dank ik voor de verhalen, die zij voor mij uit haar geheugen opdiepte over het gilde.

Grave, januari 2002

© Jan Timmermans

Het St. Antoniusgilde te St. Anthonis.

**Een gilde is meer dan
een vereniging van schutters**

1. Het ontstaan der schuttersgilden.

Het zal steeds een raadsel blijven hoe, waar en wanneer de schuttersgilden zijn ontstaan. De oudste documenten die ons hierover zouden kunnen vertellen, zijn verloren gegaan. Mogelijk zijn de gilden reeds actief geweest in de 13^e eeuw of misschien wel vroeger. Op het platteland waren ze reeds in elk geval aan het begin van de 15^e eeuw in volle bedrijvigheid, hoewel niet overal.

Schuttersgilden bestonden uit groepen mannen die het tot hun taak rekenden om met goedkeuring van hun heer hun leefgemeenschap te beschutten in de ruimste zin van het woord. Het beschutten of beschermen bestond niet enkel uit het gebruik van

Schietspel uit 1498

wapens in gevaarvolle omstandigheden. De onderlinge solidariteit speelde een grote rol in de gemeenschap. Dat kwam speciaal tot uiting bij een sterfgeval, waarbij de gildenbroeders voor een passende begrafenis zorgden. De gildenbroeders zorgden daarnaast voor de weduwe en ook de altaren in de kerk werden onderhouden.

Algemeen gezegd

verdedigden de gilden "outer en heerd" oftewel het altaar en de haard, wat staat voor de armen, de weduwen en wezen.

Door de eeuwen heen hebben de van oorsprong kerkelijke broederschappen steeds meer de sportieve activiteiten van de schuttersgilden overgenomen, zodat er nu eigenlijk geen zichtbaar onderscheid meer is tussen de oorspronkelijk kerkelijke

broederschappen en de traditionele schuttersgilden, die de verdediging van de orde in de gemeenschap hoog in het vaandel hadden staan.

Als er uiteindelijk in de 19e eeuw zowel op het gebied van openbare orde als veiligheid geen formele taak meer is voor de schuttersgilden en de originele broederschappen ook geen sociale taak meer hebben, verworden de schuttersgilden tot historische gezelligheidsverenigingen.

Heden ten dage blijken de schuttersgilden toch een plaats in de samenleving gevonden te hebben, alhoewel het een hele uitdaging is en blijft om de schuttersgilden in de 21e eeuw een breed aanvaarde invulling te geven, zonder te verworden tot een groep idealisten in een opvallend kostuum, die daarenboven het glas bier niet schuwen.

2. St. Antonius Abt.

Vele gilden kennen de heilige Antonius, ook wel genoemd "De Heremiet" of "Antonius met het Varken" als hun patroonheilige. Antonius werd geboren in het jaar 251 in het dorp Coma in Opper-Egypte uit aanzienlijke, godvrezende ouders. Hij is de eerste onder de vroege woestijnvaders, die de boodschap van het evangelie 'Als gij volmaakt wilt zijn, ga dan, verkoop al uw bezit; geef het aan de armen en kom, volg mij. Dan zult gij een schat in de hemel vinden' (Math. 19,21) letterlijk

H. Antonius Abt, detail uit medaillon van het vaandel

namen en de wildernis in trokken. Kort nadat zijn ouders overleden waren – hij was toen ongeveer 18 jaar oud – deed hij afstand van het vermogen van zijn ouders en ging in de leer bij kluizenaars in de buurt van zijn woonplaats. Toen hij voldoende kennis vergaard had trok hij zich diep in de woestijn terug in eenzaamheid. Hij kleepte zich in een bruine harige mantel met kap en gebruikte een T-vormige krukstaf met daaraan een bedelaarsklokje bevestigd. Ruim dertig jaar leefde hij onder primitieve omstandigheden en werd talloze malen belaagd door de duivel in allerlei gedaanten, maar Antonius weerstond al deze beproevingen. Na

jaren van eenzaamheid en meditatie bereikte hij zo'n hoge graad van volmaaktheid dat hij in staat was wonderen te verrichten en de toekomst te voorspellen. Hij stierf op de hoge leeftijd van 105 jaar in het jaar 356.

Kluizenaars vestigden zich op zijn graf, waar later een kloostercomplex zou worden gevestigd, dat jaarlijks nog talrijke pelgrims trekt. Rond 1070 worden zijn relieken overgebracht naar La Motte au Bois in Frankrijk en kort daarna breekt er een pestepidemie in die buurt uit, waardoor velen steun zochten bij de H. Antonius. Als gevolg daarvan werd de Orde der Anthoniters gesticht, die in 1777 opging in de Johanniter Orde.

Zij bijstand werd ook gevraagd voor de genezing van een toen nog onbekende ziekte, het later zo genoemde Sint-Antoniusvuur, ontstaan door het eten van rogge dat vermengd was met de besmette aren van het moederkoren.

Vanaf 1400 wordt Antonius voorgesteld met een varken. In veel steden werd het de monniken van de Orde der Anthoniters destijds toegestaan om varkens te houden en los te laten lopen. Zij waren gemerkt met een T-kruis en droegen een bel om de hals. Op de feestdag van St. Antonius (17 januari) werden deze varkens geslacht en het vlees werd verdeeld onder de armen. Deze intentie is nog terug te vinden in de veiling van varkenskoppen op St. Teunisdag in Vierlingsbeek. Begrijpelijk dat de boeren later bescherming zochten bij de H. Antonius voor hun varkens en dat hij vaak afgebeeld wordt met een varken.

3. Van de oprichting van het gilde tot 1683.

Zoals bij de meeste schuttersgilden het geval is, ontbreken de documenten die ons kunnen informeren over het precieze oprichtingsjaar van het St. Antoniusgilde. Zeer waarschijnlijk heeft het gilde al langere tijd bestaan, voordat de eerste gildebrief werd opgetekend. Krijgsgeweld door de eeuwen heen, branden en andere rampspoed of een slecht beheer kunnen er de oorzaak van zijn geweest dat bestaande gildebrieven of archieven gevankelijk verloren zijn geraakt.

In "De Echo" van 20 juli 1889 lopen de gildebroeders wel erg hard van stapel. Daarin werd een schuttersconcoers in St. Anthonis aangekondigd, dat gehouden zou worden ter gelegenheid van het 500-jarig bestaan van het gilde. Er is echter geen enkel vaag of concreet bewijs te vinden voor het feit dat het gilde in 1389 zou zijn opgericht. Misschien is het wel een zetfoutje in de krant geweest en hadden we

moeten lezen dat het 300-jarig bestaan gevierd werd. De oprichting rond 1589 zou dan meer voor de hand liggen.

Maar wij houden het toch maar op het jaar 1576 als het meest waarschijnlijke jaar van oprichting. Daarvoor zijn enkele aanwijzingen. Als eerste melden verschillende krantenberichten uit 1926 dat het St. Antoniusgilde grote gildefeesten gaat organiseren vanwege het 350-jarig bestaan. Dat zou een oprichting in 1576 betekenen, hoewel ook daarvoor geen concreet bewijs is te vinden. Bovendien was het jaar 1576 een nogal roerig jaar voor de omgeving van St. Anthonis. We zijn dan al verwickeld in de 80-jarige oorlog en de Spanjaarden en opstandelingen leveren een felle strijd om de kastelen van Boxmeer en Bleijenbeek. Men wist in de omgeving eigenlijk niet meer waar men aan toe was en mogelijk heeft de angstige bevolking behoefte gevoeld om de bestaande zuiver kerkelijke broederschap van het Heilig Sacrament des Altaars om te vormen tot een schuttersgilde ter bescherming van "Outer en Heerd". Laten we het bij het ontbreken van een officieel oprichtingsjaar dus maar houden op 1576.

Het dorp Oelbroeck, zoals St. Anthonis toen nog werd genoemd, groeide langzaam maar zeker en rond 1600 waren er al zo'n 80 huizen in het dorp. Men kreeg een eigen belastinginnehmer, een schooltje en een pastorie. De oorlog woedde echter voort en ook het dorp Oelbroeck met zijn schuttersgilde of broederschap kreeg daar het nodige mee te stellen.

Zoals de inleiding van de gildebrief uit 1683 aangeeft (waarover later) werd het gilde "...door krijchstroebel bynaer vervallen sijnde, door Heer Jan ab[t] Hersin anno 1606.....verniet ende geinstaureert, wenschende dat syne naecomelingen volgende tyde met gelycken iever 't selve broederschap vervoorden ende in stant houden willen...." Dezelfde gildebrief zegt in de inleiding dat "...voor veele jaeren in dese gemeente van Sint Antonis is opgerecht het broederschap onder den titul ende ter eeren van het H. Sac[r]ament des Autaers, ende des H. Abts Antony..." hetgeen bevestigt wat wij hierboven veronderstelden dat het huidige gilde een voortzetting zou kunnen zijn van de vroegere broederschap van het H. Sacrament des Altaars.

Het gilde is vanaf de heroprichting in 1606 blijkbaar behoorlijk actief en wordt door het bevoegd gezag ook als zodanig erkend. Op 12 november 1611 ondertekent graaf Frederik van den Bergh als heer van de vrije heerlijkheid Boxmeer en St. Anthonis

een charter, waarin hij aan de “gemene nabueren” van St. Anthonis toestemming geeft om drie Hollandse morgen van de gemeent of Het Broek aan de Peelkant nabij Oploo te verkopen ten profijte van de jaarlijkse feestdag van de opgerichte schutterij en broederschap (zie bijlage 1). Een eigen stuk grond voor het gilde was in die tijd een noodzaak om te kunnen oefenen in het schieten! Later bleek dat Boxmeer belanghebbende was in tweederde deel van dit perceel en het is dus logisch dat Boxmeer flink tegensputterde aan het adres van graaf Frederik. Dat meningsverschil heeft alles bij elkaar toch enkele jaren geduurd en tenslotte maakt diezelfde Frederik van den Bergh op 21 mei 1615 aan alle onzekerheid een einde en tekent een charter, waarin hij de bewoners van St. Anthonis vrijstelt van betaling van tweederde deel van de opbrengst van het stuk grond, zoals door Boxmeer was geëist (zie bijlage 2).

4. De Gildebrief van het St. Antoniusgilde.

Dan horen we niets meer van het gilde tot 1683. In dat jaar stelde een vijftal gildebroeders, daarbij geholpen door pastoor Henricus Alars en kapelaan Joannes van den Heuvel nieuwe reglementen op voor het St. Antoniusgilde, aangezien de oude reglementen onvolledig en gebrekkig waren en vaak aanleiding gaven tot onderling geharrewar. Het nieuwe reglement werd voorgelegd aan Magdalena de Cusance, Vrouwe van Boxmeer (waartoe ook St. Anthonis behoort), gravin van den Bergh (1656-1689), weduwe van graaf Albert van den Bergh (1618-1656). Vrouwe Van den Bergh stemde in met het reglement en beloofde erop toe te zien dat de gildebroeders ongehinderd naar de vogel konden schieten, konden marcheren en vergaderen op straffe van boete voor ordeverstoorers, mits zij zelf niet werd aangetast in haar heerlijke rechten en zij bezegelde het met haar zegel in rode was. Deze grote, fraaie gildebrief (108x51 cm) is te bewonderen in de hal van het gemeentehuis in St. Anthonis.

In deze gildebrief wordt uitgebreid beschreven over het gildebestuur, bijeenkomsten van gildebroeders, gildebegravenissen, boetebepalingen en uiteraard het koningschieten.

Enkele saillante punten uit de gildebrief zijn:

- alleen inwoners van de parochie kunnen lid worden van het gilde met toestemming van de gilde-overheid en tegen betaling van een pond was;

- tijdens vergaderingen zijn kaart- en dobbelspelen verboden, omdat die toch maar leiden tot twist, zweren, vloeken, schelden en blameren en enkel dienen tot tijdverknoeien en geldverlies;
- dat er vandaag de dag veel beperkingen worden opgelegd voor het roken in café's en restaurants is geen modeverschijnsel van de 21e eeuw. Bij het St. Antoniusgilde was dat ook al verboden, want "...indien in de vergaedinghe iemand claght of te kennen geeft, of men andersints merckt dat iemand den geur des toebacks schaedelick of lastich valt, sal den smoker, des kennis krygende daetelick buytens huys gaen...";
- de pastoor kan ook lid worden van het gilde, maar hij moet zich daar zelf voor aanmelden. Hij hoeft de reden van afwezigheid niet kenbaar te maken, omdat het de gildebroeders niet aangaat wat een geestelijke precies doet.
- De zondag en maandag na Pinksteren zijn de feestdagen van het gilde. Dan zullen er maaltijden worden gehouden en op de zondag wordt er koning geschoten.
- Het koningschieten is op de zondag na Pinksteren. Na de hoogmis gaat men onbeschonken naar het gildehuis voor de maaltijd en dan naar de schutsboom. Men marcheert op spieslengte van elkaar om de vaandeldrager de ruimte te geven voor het vendelen.
- Het staat de koning vrij om een zilveren schild te schenken.
- Mocht iemand tijdens de afmars van het schietterrein naar het gildehuis de behoefte gevoelen eens met zijn geweer te schieten dan mag dat, mits hij daarbij het geweer omhoog of schuin houdt waar geen mensen lopen.

Het zou te ver voeren om hier alle 33 artikelen uitvoering te gaan beschrijven. Voor de geïnteresseerde lezer is in bijlage 3 de gehele gildebrief opgenomen in een beschrijvende vorm van hetgeen er in de artikelen staan.

Gildebrief van het St. Antoniusgilde anno 1683

5. De periode van 1683 tot 1865.

Bij gebrek aan archieven over het gilde, weten we bijzonder weinig over deze periode. De uitgifte van de gildebrief door Vrouwe van den Bergh doet veel goeds beloven, maar we lezen er maar bar weinig van. Waarschijnlijk is het gilde in deze periode ook wel erg actief geweest, althans hebben de gildebroeders wat geld weten over te houden. Uit de dorpsrekeningen blijkt dat het gilde in de periode van 1714 tot 1739 een bedrag van fl 150,- aan de dorpsgemeente heeft beleend. De rente over dat kapitaal werd regelmatig betaald aan de gildemeesters, waarvan we nu dus ook de namen kennen. In de voorafgaande jaren (1708-1713) tijdens de Spaanse Successie-oorlog hadden de burgers veel te lijden van vreemde soldaten die inkwartiering, hooi en stro verlangden. Daardoor verkeerde de gemeente in geldnood en sloot vele leningen, zoals bij het gilde.

Aan de hand van een later opgestelde lijst van koningen en geholpen door de bewaard gebleven zilveren koningsschilden zijn we nu in staat een klein deel van deze periode te reconstrueren. Deze lijst van koningen begint in 1765 met Marten Martens van de Sambeeksehoek en loop dan zonder al te grote onderbrekingen door tot 1889 en kan aan de hand van het gildezilver nog worden uitgebeid tot 1927, wanneer er voor de laatste keer om de koningstitel wordt geschoten en H. Pennings de gelukkige schutter is (zie bijlage 4).

In de periode 1809-1814 is er niet om de koning geschoten, mogelijk omdat de Franse overheerser in Nederland de gilden verboden had. Dit verbod werd overigens niet overal even streng doorgevoerd. Dat blijkt ook in St. Anthonis waar het gilde in 1811 door de Fransen een bedrag van fl 25,- kreeg voor de aankoop van bier, jenever, kruit en kogels ter gelegenheid van de geboorte van de zoon van Napoleon, genaamd "l'Aiglon" of "Adelaarsjong". Mogelijk is men toen even van het verbod afgestapt om de geboorte te vieren. Het is niet zeker of er toen ook koning geschoten is of enkel saluutschoten zijn afgegeven door het gilde. Het gilde van Beugen kent overigens wel een schild uit die tijd met de afbeelding en een tekst betreffende het "Adelaarsjong".

Tussen de jaren 1831 en 1840 is er ook niet om de koning geschoten, waarschijnlijk vanwege de troebelen met België. Al met al kent deze periode zo'n 59 koningen, waarvan 10 dubbelkoning, maar daarvan zijn slechts 18 koningsschilden bewaard gebleven (zie bijlage 6).

6. De periode van 1865 tot 1938.

Op een of andere manier is het gilde in het midden van de 19^e eeuw in de versukkeling geraakt, hoewel er nog ieder jaar om de koning werd geschoten. Mogelijk is de organisatie minder accuraat geweest of welke andere oorzaak dan ook, maar in 1865 begint men weer met nieuwe moed en elan. Er komt een nieuw notulenboek en een nieuw kasboek en daaruit blijkt dat men vol nieuwe plannen zit. Helaas moet daarvoor het oude zilver boeten, want op de eerste de beste vergadering wordt unaniem besloten om 17 oude en versleten zilveren koningsschilden te verkopen omdat de kas het zonder meer niet toeliet om een nieuwe koninginesjerp te betalen, bezaaid met zilveren sterren en een zilveren kroon. De verkoop leverde een bedrag van fl. 20,40½ op, waardoor uiteindelijk nog een batig kassaldo overbleef. Maar de schilden zijn wel verdwenen.....Uit respect voor de koningen wiens zilveren schilden men te gelde heeft gemaakt, zijn deze namen in het notulenboek opgenomen. Deze eerste bladzijde uit het notulenboek hebben we daarom ook maar in zijn geheel overgenomen (zie volgende pagina).

Het notulenboek geeft ons een goed inzicht van de activiteiten van het gilde, zowel wat de interne organisatie betreft als het optreden naar buiten.

Afwijkend van hetgeen in de gildebrief van 1683 is beschreven, besluit het gilde in de vergadering van 25 mei 1880 dat de bijeenkomsten van het gilde voortaan als volgt zullen zijn:

De maandag en de dinsdag na H. Drievuldigheidzondag (dat is de zondag na Pinksteren) wordt er op de prijsvogel resp. de koningsvogel geschoten. Vervolgens komt men bijeen op Allerzielen en één avond in de wintertijd, telkens vast te stellen door het bestuur.

Een opmerkelijke regeling is die van het "aannemen" van het gilde. In feite is dat de inschrijving voor de levering van de drank voor het komende gildejaar met de daaraan verbonden andere verplichtingen, zoals die vanaf 1868 wordt gehanteerd. De aannemer moest op de genoemde bijeenkomsten goed bier leveren – minstens een okshoofd (ruim 200 liter!) – dat vier weken tevoren in het gildehuis aanwezig moest zijn om door het bestuur te worden gekeurd. Daarnaast was de aannemer verplicht de vogels op te zetten en het gehele schietterrein in orde te brengen en na afloop weer in de oude staat terug te brengen. In die tijd kostte het bier gemiddeld vier tot zes gulden per ton.

1868

Notulen

Op Nieuw Aangelegd Op den 17 Junij 1868

No. 1.

In de Vergadering van den 17 Junij 1868
 is bij de Afzetting van de ~~... guldens~~
 in de bank ~~... guldens~~
 en ~~... guldens~~ dat er een
 Oefening om de plaats ~~... van~~
 Negen en tachtig guldens en twee en een halve cent
 (Twee dat is te weten)
 was van ~~... guldens~~ en den Negentien en een halve
 Nieuw waarom in deze Vergadering met
 Algemeene Stemmen besloten is
 eenige vrede en Verlaten Zilveren
 plakaten te Verkoopen, ten einde de
 Nieuw gemaakte Kroonen voor den Koning
 der Koninginne / bestaande uit Purper
 Lyde Plonwel met Zilveren Sterren bezet
 en Zilveren Kroon / waarmede goed te maken
 en de overige guldens in laste te worden
 Zilveren evenwel van elke de te ver-
 koopen plakaten afzonderlyk in de
 Notulen worden melding gemaakt
 als door Wien en Wanner dan de bilde
 ten geschande gegeven. Hetzij de volgende

- 1° 18° J. J. Schijps. te Rotterdam. 1762.
- 2° J. J. Sparto. te Rotterdam. 1753, 66, 78, en 79.
- 3° J. J. Doser. te Marmel. 1763.
- 4° Legnardin. te Eijkelhof. 1782, 86, 1800 en 1805.
- 5° J. J. Schijps. te Rotterdam. 1786.
- 6° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1787.
- 7° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1797.
- 8° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1826.
- 9° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1826.
- 10° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1828.
- 11° J. J. Krijbs. te Rotterdam. 1848.

Het gezamenlyke bedrag van bovenstaande
 plakaten met eenige stukjes kettink, waaraan
 te komen — 26 1/2 N. Linnen, ad pr. 776 en tusschen 10
 Coent. tusschen Guldens en tusschen een halve Cent
 Zoo dat er na de afbetaling in kas is overgebleven
 de sommen van 18 guldens en 21 cent.

Naast het jaarlijks koningschieten – waarover later – was het gilde nogal actief bij diverse activiteiten in het dorp. Uitgebreid beschrijft het notulenboek het feest rond het 25-jarig ambtsjubileum van Paus Pius IX op 21 juni 1871. Met vliegend vaandel en slaande trom maakte het gilde deel uit van een optocht door het dorp die eindigde in de kerk onder het zingen van Pauselijke liederen. Na de kerkdienst ging men in processie weer terug naar het gildehuis waar de dag verder in gepaste vreugde werd doorgebracht onder het vrijwel onafgebroken zingen van Pauselijke liederen. Zo beschrijft althans secretaris M. Diels deze gebeurtenis. We moeten ons in alle eerlijkheid toch afvragen of de gildebroeders het op zo'n dag wel echt droog gehouden hebben....

De zomermaanden van 1874 waren drukke tijden voor de gildebroeders. Op 12 mei 1874 vierde Koning Willem III zijn 25-jarig kroningsfeest en dat wilde men in St. Anthonis niet ongemerkt voorbij laten gaan. Evenals in 1871 bij het feest van Paus Pius IX vond er een processie plaats door het dorp die eindigde bij de kerk, waar een eredienst werd gehouden. En weer liep het gilde men vliegend vaandel en slaande trom in die processie, waarvoor zij met schoten uit hun geweren het startsein hadden gegeven. Evenals andere processiegangers zongen de gildebroeders nationale liederen uit volle borst mee. 's Avonds kon men genieten van een "prachtige Illuminatie en Vuurwerk". Secretaris Diels kon niet nalaten in de notulen op te nemen dat de gildebroeders de gehele dag in gepaste vreugde hadden doorgebracht, maar haastte zich tot slot op te merken dan men 's nachts voldaan huiswaarts keerde en dat er geen ongeregelheden hadden plaats gevonden! Ja, ja... papier is gedukdig. Op 7 juli van dat jaar vierde pastoor J. Weijers zijn 25-jarig jubileum als herder van de parochie. Het begint eentonig te worden maar het feestprogramma was hetzelfde als het eerdere feest van Koning Willem III. Pastoor Weijers had de smaak te pakken, want in september 1877 viert hij zijn 50-jarig priesterfeest, waarvan de secretaris slechts vermeldt dat het feest hetzelfde was als dat in 1874.

Vermeldenswaard was dat het nieuw aangeschafte vaandel bij deze gelegenheid voor het eerst werd megedragen en gezwaaid. Hoewel het niet is vermeld mogen we toch wel aannemen dat de pastoor het vaandel bij die gelegenheid eerst heeft gezegend voordat hij er zich door liet overvendelen.

We moeten nu bijna tien jaar wachten voordat het gilde weer eens van zich laat horen bij bijzondere gelegenheden. Bisschop Godschalk van Den Bosch komt op 2 augustus 1886 naar St. Anthonis om de geheel verbouwde kerk in te zegenen. Natuurlijk mag het gilde niet ontbreken, temeer daar de parochie en het gilde dezelfde patroonheilige hebben. Het zal u niet verbazen als in het notulenboek staat dat de gehele dag op gepaste wijze is gevierd, "door ware broederzin uitmuntende". Het laatste optreden bij dat soort gebeurtenissen heeft plaats op 3 augustus 1887 als burgemeester J.C. Arts zijn 25-jarig ambtsjubileum niet ongemerkt voorbij wilde laten gaan. Het gilde heeft met Koning, vaandeldrager en andere gildebroeders aan de plechtige optocht deelgenomen en uiteraard vierde het gilde die dag gepast feest en toonde steeds "door broederlijke eensgezindheid uit te munten".

En dan zien we merkwaardigerwijs dat het gilde zich niet meer manifesteert bij jubilea etc. in het dorp, maar wel regelmatig gaat deelnemen aan schietconcorso's in

de omgeving. En niet zonder succes, want de schutters uit St. Tunnis zijn gevreesd voor hun precisie en vaste hand. Op het concours in Sambeek in 1888 wist het team uit St. Anthonis de hoogste prijs te halen en schutter J. van Sambeek won een zilveren horloge. Dat men deelname aan dergelijke activiteiten serieus nam, blijkt wel uit het aparte reglement dat het bestuur opstelde voor deelname aan dit concours. Mogelijk aangemoedigd door dit succes nam het gilde van St. Tunnis de organisatie op zich van een schietconcourse, dat op 30 juni 1889 werd gehouden. Maar liefst 14 gilden namen daaraan deel. De verwachtingen waren hoog gespannen en er werd fanatiek geschoten. Eigenlijk te fanatiek, want er ontstond een daverende ruzie toen bleek dat de schutters uit Tongerle met vrijwel alle prijzen aan de haal gingen. De slechte verliezers meenden dat Tongerle stiekem een scherpschuttervereniging had afgevaardigd. Het bestuur van het gilde nam een wijs besluit en bleef bij de eerdere uitslag. De notulen vermelden nog dat door dit incident het feest niet zo'n aangenaam verloop had als men gehoopt had.

De Gildebond van het Land van Cuyk organiseerde op 9 september 1891 een concours, waarop voor het winnende team een prachtige gouden wisselpenning of bondsmedaille te winnen was. Het team dat dit kleinood driemaal achtereen wist te winnen, mocht de gouden medaille behouden. Uiteindelijk – in juni 1902 - wist het gilde van St. Anthonis deze wisselpenning definitief in bezit te krijgen tijdens het concours in St. Agatha . Zie hierover verder in hoofdstuk 8.

Tussendoor – in juni 1901 – namen de gildebroeders uit St. Tunnis nog deel aan het 5^e eeuwfeest van het St. Catharinagilde uit Helmond. Een prijs voor het schieten werd er niet behaald, maar de gildebroeders brachten de prijs mee naar huis voor het grootste aantal schilden dat werd megedragen tijdens de optocht. Helaas is het aantal schilden niet vermeld.

Dan wordt het een tijd stil rond het gilde. Tussen 1909 en 1921 wordt er geen koning meer geschoten en om onbekende reden komen er vanaf 1921 toch wat meer leden bij het gilde: de ledenlijst telt dan maar liefst 69 gildebroeders.. Dan begint men weer met koningschieten en begint het blijkbaar toch wat te kriebelen. Eerst neemt men deel aan een gildefeest te Beugen in 1923. Als het St. Catharinagilde uit het nabij gelegen Mill in 1925 haar 300-jarig bestaan viert met een groot gildefeest, willen de gildebroeders uit St. Tunnis zich daarbij laten zien. Ondanks de terugloop in het ledental (in 1926 nog maar 15 leden!) besluit het bestuur om in 1926 een groots gildefeest te organiseren ter viering van het 350-jarig bestaan.

Daarbij werden de weinige gildebreeders geholpen door enkele notabelen en de jonge schutterij van St. Catharina uit Ledeacker.

ST. ANTHONIS.

Gildefeesten. Nog enkele dagen en we zitten volop in onze lang voorbereide gildefeesten. De burgerij is bezig het groote

getal vreemdelingen op waardige wijze te ontvangen. Zooals reeds gemeld hebben 51 gezelschappen bericht van deelname gezonden, waaronder er bij zijn van 35 en 36 personen. De historische optocht om circa 1 uur te houden belooft een glanspunt der feestelijkheden te worden.

De Scherpshuttersvereniging „Oranje Agatha“ van St. Agatha, die alphabetisch zoovat vooraan komt, zal den stoet prachtig opuisieren met hare triomf- of zegewagen van medailles, bekera enz., vele honderden in aantal. Deze wagen alléén is een prachtstuk en den entreeprijs van 25 cent wel alléén waard om eens goed te bezichtigen.

Boxmeer zal ook schitteren met zijn prachtig H. Bloedevaandel en origineele oostuuma, ook Sambek mag gezien worden en alle gezelschappen uit den omtrek zullen een goed figuur maken, dit zijn we steeds van hen gewoon. Van de vele gilden uit de Meijerij zullen verschillende Heraut's, standaardrijders en vaandelzwaaiers een mooi figuur maken, ook Veerrij met zijn bekende flinke militaire houding.

Het zal eén heele toer worden om de prijwinnaars voor de verschillende categorieën eruit te zoeken. Evenwel het bestuur waarborgt eene strikte onzijdigheid.

Wanneer het weder medewerkt, zal het een schoon feest worden als nimmer te voren hier is aanschouwd. Onze inwoners zullen alle vreemdelingen zoo gastvrij en zoo vriendelijk mogelijk ontvangen en door het uitsteken der vaderlandsche driekleur hunne sympathie met het feest loonen. — Moge Pluvius zijne sluisen die twee dagen hermetisch gesloten houden.

Deze vooraankondiging van het feest zal iedere lezers ervan hebben overtuigd dat het een groots feest zal worden!

Uit: Boxmeers Weekblad van 19 juni 1926.

Volgens een artikel in het Boxmeers Weekblad van 26 juni 1926 moet het een schitterend en zeer geslaagd feest zijn geworden. Een fraai herinneringsschild van mr. J. B. Hengst herinnert hier nog aan (bijlage 6, nr 45). Omdat de verslaggever van dat weekblad het allemaal zo voortreffelijk heeft verwoord, nemen we zijn artikel maar in zijn geheel op, zodat u zichzelf een goed beeld kunt vormen van het gildefeest.

De Gildefeesten te St. Anthonis.

Vreugde slomme,
Heerscht rondomma,
Luid schalt het blij,
't Is Gildengeŕj.

Aldus werd het groote, schitterend geslaagde Gildenfeest te St. Anthonis, georganiseerd bij gelegenheid van het 350-jurig bestaan van 't Gilde „St. Antonius“, ingeluid door den grooten vriend en bevorderaar van het Gildenwezen, den kenner van laud en volk, den beroemden historicus, den heer A. F. van Beurden uit Amersfoort.

Reeds geruimen tijd bereidde St. Anthonis zich voor om het zeldzame jubilé, dat het Gilde herdacht, op waardige wijze te vieren. Commissies werden gevormd, welke leden met ijver aan het werk gingen en moeiten noch offeringen ontzagen om alles in goede banen te leiden. Veel is er van de meesten gevegd, doch het moet ter hanner eere gezegd, alles was tot in de puntjes in orde, hetgeen getuigt van kundige leiding.

We laten hier volgen een eenigszins uitgebreid verslag, doch zijn er ons van bewust dat dit niet op volledigheid aanspraak mag maken.

ZATERDAG.

Zaterdagmiddag had de torenklok nauwelijks 8 uur aangekondigd of aan de zes uithoeken van het dorp en op het feestterrein begon het kanongebulder om de opening onzer zoo lang voorbereide festiviteiten aan te kondigen. Onmiddellijk daarna was het Feestcomité, bestuur der Gilde, Regelingcommissie, schietcommissie enz. enz. aan het Gildehuis present om aan den rondmarsch door ons dorp deel te nemen.

Heel spoedig ook arriveerde onze harmonie „St. Cecilia“ met haar prachtig nieuw vaandel, wat dien dag voor den eersten keer in gebruik werd genomen, daar het Zaterdagmorgen juist gearriveerd was. Allen hebben 't prachtige vaandel bewonderd; over de schoonheid van het vaandel, de afwerking van het beeld der H. Cecilia met harp enz. was maar één roep. Het zal steeds op de eerste plaats onze processies en kerkelijke feesten veel luister bijzetten en op de tweede plaats er veel toe bijdragen al onze andere feesten op te fleuren.

Den leverancier van 't vaandel, den heer H. v. d. Wiel uit Breda komt hiervoor zeker een woord van lof toe.

Alvorens den optocht een aanvang nam werd door onzen EdelAchtb. heer Burgemeester het woord gevoerd. Z.E.Achtb. wenschte het feestvierend gilde geluk met zijn 350-jurig bestaan, sprak den wensch uit dat de feesten onder begunstiging van schoon weder, evenals heden met den aanvang, goed mochten slagen en hoopte dat alle commissie-leden hunne taak naar behooren zouden vervullen en ook vooral dat alle gildebroeders zich als ware broeders van het Gilde zouden gedragen, conform hunne oude statuten.

Dan nog werd door Z. E. A. aan het feestvierend gilde in den persoon van den heer H. Reijnen Sr., als oudste deken, het prachtige herinneringsschild aangeboden, door den HoogEdelGestr. heer Mr. J. B. Hengst uit 's Bosch aan het gilde, als huldeblijk geschonken.

Z. E. A. sprak hierover ongeveer het volgende:

Ik wensch van deze gelegenheid gebruik te maken om het feestvierend gilde het prachtige herinneringsschild aan te bieden, geschonken door den HoogEdelGestr. heer Mr. J. B. Hengst te 's Bosch. Het is een bewijs dat Z.E.Gestr. medeleeft met dit ons 350-jurig jubilé en veel sympathie gevoelt voor de bewoners van St. Anthonis. Ik gevoel mij verplicht Z.Ed.Gestr. hiervoor oprechten dank te betuigen namens het St. Antonius-Gilde, namens het Gemeentebestuur en namens de geheele bevolking. Na nogmaals den wensch uitgesproken te hebben, dat de Gildefeesten in de volmaaktste orde zouden verlopen en iedereen de hem opgelegde taak naar behooren zou vervullen, werd door Z.E.A. 't schoone schild den oudsten deken op de borst gespeld, onder de bijvalbetuigingen van de talrijke aanwezigen. Ook werd nog de prachtige gouden bondmedaille van den Schuttersbond van het Land van Cuijk den deken op de borst gespeld, waarna de optocht een aanvang nam, waaraan door vele personen werd deelgenomen.

De harmonie St. Cecilia aan het hoofd, het gilde in vol ornaat, de leden van het gilde en al de leden van de verschillende commissies. Na een lustigen en vroolijken rondmarsch door het dorp werd op het feestterrein een onderlinge schietwedstrijd gehouden om een 30-tal prijzen, waar van de drie eerste en beste schutters waren J. Cornelissen, J. Kerkhof en H. Peeters (koning van het Gilde).

Na uitreiking der prijzen werd nog een druk bezochte vergadering gehouden in 't Gildehuis, waar alle functies nog eens goed werden verdeeld en tijd en uur voor ieder persoon werd aangewezen. Onder 't drinken van menig glaasje gerstenat werd deze eerste avond besloten, vol hoop dat het weder zich zou houden als dezen eersten openingsdag.

ZONDAG.

Het dorp is in feesttoot. Overal wappert de driekleur; langs de toegangswegen zijn masten en eerebogen opgericht; passende opschriften zijn angebracht; slingers zijn kwistig gehangen. En de zon, die zich welkome heeft schuil gehouden, giet over dit alles haar gouden stralen, als wil zij 't feest meer luister bijzetten en de vreemdelingen uitnoodigen ter bijwoning der grootsche festiviteiten.

Tegen den middag werd het reeds druk in en nabij het Gildehuis. Onder het geroffel der trommen trokken de Gildebroeders uit Oost-Brabant, Poelland, Mefertij,

Noord-Limburg enz. het dorp binnen. In dichte drommen kwam het publiek tot uil verren omtrek opdagen, zoodat, toen de tijd voor het opstellen van den grooten historischen optocht was aangebroken, het ruime terrein voor het Raadhuis geheel gevuld was met kijklustigen.

De ontvangst ten Raadhuse.

Op het Raadhuis vereenigden zich de Kapiteins der Gilden en de Voorzitters der Schutterijen, waar zij door het Bestuur werden ontvangen.

De EdelAchib. heer Burgemeester J. M. Goossens, voorzitter van het Eere-Comité, richtte tot allen een hartelijk woord van welkom, speciaal tot den heer van Beurden, die de Commissie in alles bereidwillig met raad en daad heeft bijgestaan. Spr. zegt, dat de voorbereidende maatregelen zoo goed mogelijk zijn getroffen, doch men gelieve te bedenken dat het menschenwerk is en fouten dus niet onmogelijk zijn. Hij roept aller medewerking in tot het weislagen en eindigt met den kreet: Leve de deelnemende gezelschappen.

Hierna werd de eerewijs aangeboden en wijdde men een dronk op het welzijn der jubilerende Gilde.

De Optocht.

Middelwyl was de optocht samengesteld en trok deze, gadegelegden door enkele duizenden, door de feestelijk versierde straten. Een 40-tal Gilden en Schutterijen waren opgekomen en trokken in den stoet mede.

Van dezen optocht kan gezegd dat hij de verwachtingen verre overtrof. Het was een prachtig gezicht die honderden Gildebroeders daar te zien marcheeren in hun voelkleurige costuums, terwijl de oude vendels boven hunne hooften wapperden. Meerdere dezer vendels waren nog gesierd met 't Bourgondisch of St. Andrieskruis in vlammend rood en glanzend geel.

Bijzondere aandacht trokken de prachtige Gilden van Boxmeer, Bakel, Tongelre, Gemert, Stratum, Strijp, Tilburg, Venray, Well e.a. St. Martinus te paard met bedelaar luisterde dezen optocht niet weinig op; onverbeterlijk werd hier uitgebeeld hoe Martinus den bijna naakten bedelaar van een kleedingstuk voorzag.

De ruiters uit Boxmeer, Bakel, Lieshout en Tongelre reden hunne paarden zigzagwijze over den weg. Vroolijk klonk het tromgeroffel en lustig de tonen der Harmonie „St. Cecilia“. Helmen, borstkurassen en de honderden koningschilden schitterden in het gouden zonlicht en geheel de stoet boeide het oog van die dicht aaneengesloten rijen van menschen.

De Lombokkers van St. Agatha voerden een vrachtauto vol medailles, kransen en bekens mee. Het was als kwamen deze behendige schutters van de Olympische spelen.

Door een vertegenwoordiger van het Internationaal Illustratie-Bureau werden foto's genomen voor de „Kath. Illustratie“ en eenige dagbladen.

Op het keurig ingerichte en smaakvol versierde feestterrein werd de optocht ontbonden en stroomde alles samen voor de kloek om te luisteren naar de

Feestrede van den heer van Beurden.

Deze sprak ongeveer als volgt:

De trommen worden geroerd, klaren klinken, salvo's daveren in het eeuwenoud gend Oelbroeck of St. Tunnis. In het oude land der Peel-reuzen leeft nog een sterke vereering voor de goede oude gebruiken. De oude kracht is teruggekomen en de schilden worden weder geheven vol blijheid.

Drie en een halve eeuw getuigen van vriendschap, eenheidszin en waakzaamheid in het dorp aan de Peel. De glorie van de Baronnen van Boxmeer, van de oude Peel-kasteelen, straalt op dezen dag met sterkeren glans.

De drie vereenigde dorpen deelden in de 13e en 14e eeuw al in de gunst van Keizers, Koningen en Pausen. En in den tijd der Kruistochten wist men hier al te ontginnen, preelgroot vruchtbaar te maken.

Kapellen en kerken verrezen. En zo staan er nog: hecht, breed, stevig, toonbeelden van den geloofszin onzer voorvaderen. Men slichtte een eigen Vicarie, die nog bestaat.

En nog zegt men, wat Vaesken Jans, de middeleeuwsche zoeker en vriend der Peel reuzen zei: „er zitten schatten in de Peel en wij halen ze deruut“.

Ziet de vooruitgang der gemeente, de ontginningen. Dat teekent de energie, werklust en ijver der bewoners. Sterk is de worteling geweest met den onwilligen groud, maar Sint Teunis en St. Catherine hebben gewonnen en gesegevierd.

Er woonde hier een sterk ras, dat als 't aangevallen werd van zich afsloeg. Het wist zich te verdedigen en vereenigde zich tot Gilden om te strijden voor de eer van dorp, vaderland en kerk. En trots druk, vervolging, duren tijd, oorlog, tegenwerking, bestaan ze nog. Hier kunt ge ze zien de gilden uit de middeleeuwen, door onze voorvaderen gesticht. Op dezen vreugdevollen dag daveren de schoten en zal men in het gastvrije St. Tunnis elkander bekampen. De tegenwoordigheid van die vele Gilden bewijst dat de Gilden, de trots onzer voorvaderen, nog bloeien.

Zijn ze noodig in onzen tijd? Ja! Eerstens voor de opfleuring van het leven der dorpen en verder om zoo noodig op te treden tegen den grooten vijand der orde, het communisme. Ziet hoe het vuur van den opstand opstaat over onze grenzen, in Frankrijk, Bulgarije, Hongarije, Polen, Rusland. Moeten wij onze orde laten verstoren, onze Regeering omver werpen? Moeten wij niet weerbaar blijven en ons vereenigen in tijd van nood met Burgerwacht en Landstorm, ter verdediging van hof en have en Kerk en instellingen. Wij houden niet van oorlog, maar weerloos zijn denkt ook niet. De Gilden zijn paraat en gereed voor het vaderland. Zij zijn bloemen, gesproten in de volksgaarde van Brabant en Limburg.

Gildebroeders, aldus eindigde spr. zijn rede, laat ons sterk zijn in trouw en vriendschap, laat ons wassen en groeien in onzen arbeid en plicht, laat ons bewakers zijn van Brabantschen en Limburgschen eenvoud en hartelijkheid, laat ons door samen gaan sterk blijven tegen alle verderfelijke invloeden van buiten, de Koningin, de Overheid en de Kerk eeren onder Gods zegen en volharden als trouwe Gildebroeders tot het einde. Leve de Gilden!

De muziek zette hierna een „Lang zullen ze leven in“, gevolgd door het „Wien Neerlandsch Bloed“.

Ondertuschen was de Kermesse d'été geopend en namen

de wedstrijden

een aanvang. Op een zevental schutboomden werd heftig gestreden om de uitgeloopte keurcollectie prijzen. Eerst toen het duister was geworden gaf men den strijd op en moest in sommige gevallen het lot nog beslissen.

De wedstrijden in standaardrijden, vendelkwasten, tromslaan en roffelen hadden veel bekijks. Vooral voor de drie laatste wedstrijden was de deelname groot. Bij het vendelkwasten merkten we op dat deze kunst ook in onze onmiddellijke nabijheid met succes wordt beoefend. De vendelaars uit Boxmeer en Sambeek hadden alle eer van hun werk; zij hebben bewezen wat oefening vermag. De wedstrijd in roffelen werd opgeluisterd door den 12-jarigen H. v. d. Goor uit Stratum, die reeds verschillende prijzen verworven heeft.

De uitslagen der diverse wedstrijden zijn als volgt:

Gilde of schutterij met het schoonste geheel in den optocht: 1e prijs St. Willibrordus, Bakel; 2e St. Georgius, Gemert; 3e St. Martinus, Tongelré. Onder opmerking dat door het gering verschil in punten 2 en 3 gelijk zijn.

Oudste meest oorspronkelijke costuum: 1e H. Bloedgilde, Boxmeer; 2e St. Georgius, Stratum; 3e St. Catharina, Strijp.

Schoonste en oudste schilden met papegaai: 1. St. Antonius en St. Nicolaas, Groeningen; 2e St. Catharina, Son.

Gilde of schutterij met de mooiste houding in den optocht: 1e St. Anna, Venraij; 2e St. Dionysius, Tilburg; 3e St. Antonius, Well.

Oudste vendel: St. Catharina, Mill.

Oudste standaard: St. Georgius, Stratum.

Oudste Gilde of Schutterij: St. Antonius, Sambeek (1421).

Best gedecoreerd standaardpaard: 1e St. Willibrordus, Bakel; 2e St. Georgius, Gemert.

Vendelkwasten: 1e St. Martinus, Tongelré; 2e St. Willibrordus, Bakel.

Tromslaan: 1e H. van Boven, Venraij; 2e A. van Hees, St. Agatha.

Roffelen: 1e A. van Hees, St. Agatha; 2e H. van Boven, Venraij; 3e J. van Peit, Tilburg.

Schoonste vendel: 1e St. Antonius, Beek en Doak; 2e H. Bloedgilde, Boxmeer.

Gilde of schutterij met de meeste medailles: 1e Oranje Agatha op Lombok, St. Agatha met 401 stuks; 2e St. Dionysius, Tilburg.

Grootste ledental: St. Anna, Venraij.

Verstkomend gezelschap: St. Dionysius, Tilburg.

Oudste Gildebroeder: 1e P. v. d. Broek, Strijp, 90 jaar; 2e Chr. Jansen, Optoo, 84 jaar.

Met de meeste 4-tallen aan de wedstrijden deelgenomen: St. Dionysius, Tilburg.

Korpsprijzen: 1e Oranje Agatha op Lombok, St. Agatha; 2e Wilhelmina, Vortum; 3e St. Barbara, St. Hubert; 4e Wilhelmina, Oeffelt; 5e Michiel de Ruijter, Beers; 6e Juliana, Oeffelt; 7e St. Joris, Geldrop; 8e Nimrod, Haps; 9e Oranje Agatha op Lombok, St. Agatha; 10e St. Dionysius, Tilburg.

Koningskruis: J. Terberg, Meer.

Eerekrans: J. Hendriks, Sambeek-Boxel.

Kampioen vaste paal: 1e J. Martens, St. Agatha; 2e A. Berns, Tongelré; 3e P. Linders, St. Hubert.

Kampioen vrije hand: 1e A. Martens, St. Agatha; 2e A. Terburg, Haps.

Personeele wedstrijden: Wegens het reeds vergevorderde uur werd goedgevoonden dat de hiervoor uitgeloopte guldprizen onder de acht schutters, die de hoogste desist-hadden geschoten, werden verdeeld. De winnaars zijn: N. v. d. Hoek, J. Jansen, A. Peters en A. Martens, allen van St. Agatha; J. Ebben, Beers; P. v. d. Hoozen, Haps; A. Hermens, Ottersum; J. Weijera, Well.

Voor de verschillende jury-leden bij de diverse wedstrijden was hier geen gemakkelijke taak weggelegd, vooral bij 't aanwijzen van het schoonste geheel in den optocht en het toekennen der prijzen voor tromslaan en roffelen was 't dubbel moeilijk. Dat de uitslag echter aller goedkeuring kon wegdragen, bewijst dat de jury voor haar taak berekend was.

Bij de prijsuitreiking sprak de heer Jos. van Sambeek een dankwoord en wees hij op de collegialiteit en hulpvaardigheid, door de schutters van St. Agatha bij vorige gelegenheden het feestvierend Gilde beezen.

De President van Oranje Agatha, de heer P. van den Bosch, dankte hierna in goed gekozen woorden.

Op het feestterrein, benevens op de meest geplaatst in het dorp, was het geheel den tijd een groote en gezellige drukte. Allerwege heerschte vroolijkheid in de anders zoo stille plaats en het was reeds laat toen de gewone rust was weergekeerd.

Bij deze feestelijke gelegenheid laten bestuur en gilde zich vereeuwigen op de gevoelige plaat; naar later zou blijken de enige oude foto's van het gilde.

Staande vlnr: Reinier v.d. Vorle, Jos v. Sambeek, Koning H. Peeters, P. Jans, J. v. Haaren en H. van Sambeek. Zittend A.F. van Beurden (historicus) en burgemeester Goossens.

De bekende historicus Van Beurden uit Amersfoort, op de foto naast de burgemeester, was uitgenodigd een feestrede te houden tijdens het gildefeest in 1926. Hij draafde wel een beetje door toen hij het bestaansrecht van de gilden in die tijd uiteenzette. Hij dacht daarbij aan "...om zo nodig op te treden tegen den grooten vijand der orde, het communisme." En hij gaat verder: "...Ziet hoe het vuur van den opstand oplaait over onze grenzen..... Wij houden niet van oorlog, maar weerloos zijn deugt ook niet. De gilden zijn paraat en gereed voor het vaderland. Zij zijn bloemen, gesproten in de volksgaarde van Brabant en Limburg". De toehorende gildebroeders zullen zich wel eens achter de oren hebben gekrabbd bij het horen van deze hoogdravende tekst en zagen zichzelf beslist in de loopgraven staan tegen het opkomend kwaad van het communisme! In 1927 wordt er nog koning geschoten en er komt zelfs een nieuw reglement. Omdat dit reglement eigenlijk maar nauwelijks in praktijk is gebracht, verstaan we met een korte samenvatting van de inhoud ervan.

Eigenlijk is het geen reglement, waarin zoals hedendaagse statuten de onderwerpen zoals toelating tot het gilde, samenstelling en taken van het bestuur, teeravond, boetebepalingen, enz. is opgenomen.

Het reglement beschrijft uitvoerig de feestelijkheden van de maandag en dinsdag na H. Drievuldigheid, waarop het prijsschieten en koningschieten werden gehouden. Er staat zelfs vermeld dat 's avonds op De Brink het overvendelen van de nieuwe koning wordt herhaald en dat er brandewijn met suikerklontjes wordt geserveerd. Nelly van Sambeek wist zich nog te herinneren dat zij als jong meisje de suikerklontjes kreeg, wat erg lekker was. Het geheel van de ceremoniën rond het koningschieten maakte grote indruk op de dorpsbevolking.

Het entreegeld voor het gilde was één gulden en weduwen waren vrijgesteld van contributie. Overleden gildebroeders hadden recht op een lezende H. Mis. Verder valt er over dat reglement eigenlijk niet meer te vertellen en daarom laten we het er hier maar bij.

Ondanks het geslaagde feest gaat het toch niet goed met het gilde. Het ledental loopt verder terug en er wordt geen koning meer geschoten. Omdat er geen koning meer geschoten wordt, lijkt het erop dat slechts een trouwe kern van gildebroeders aan gilde-activiteiten wil blijven deelnemen, zoals die gildedagen in de omgeving. In het gildehuis bij Tausch vergaderden de weinige gildebroeders nog in april 1934. Het Boxmeers Weekblad schrijft er weliswaar over, maar komt slechts tot de constatering dat de jeugd blijkbaar andere belangstelling heeft en eindigt met "Nieuwe tijden, nieuwe zeden, nieuwe ontspanning en misschien wel is dit laatste de oorzaak, Sic Transit". De bewaard gebleven herinneringsschilden vertellen ons dat het St. Antoniusgilde vertegenwoordigd was op de 1^e Gildedag van de Gildebond van het Land van Cuyk in St. Hubert en wel op 16 mei 1934 waar de gildebroeders als het 7e van de 27 gilden in de historische optocht meeliepen. Het was blijkbaar goed bevallen want ook op de 2e gildedag op 10 juni 1935 die in Ravenstein werd gehouden, waren de gildebroeders uit St. Tunnis present. Door onachtzaamheid van één der gildebroeders ging tijdens het feest een geweer af, waardoor een gildebroeder uit Boxmeer dodelijk werd getroffen.

**Het St. Antoniusgilde bij gelegenheid van het gildefeest in juni 1926
(de enige bekende foto van het gehele gilde, echter zonder het bestuur)**

Bovenste rij vlnr: HandrieReijntjes, Jozef Janssen (bijgenaamd Sjef de Kuiper), Martien Arts (bijgenaamd Dott 'n Tien), Harrie Kempen, Jan Willems (bijgenaamd Swânse Pette Piete Jan) en Jamus van Tienen, de smid van 't Leker.

Voorste rij vlnr: Martien Klein de smid, Herman Janssen de kastelein, molenaar Piet Peters, Hent Reijnen de grinkrebbber en later kantonnier, Bert Reintjes broer van Handrie Reintjes, fietsenmaker Dorus Aben, kastelein en vrachtrijder Sjef Vloet, molenaar en koning Harrie Peeters, Driek Toonen metselaar en huisslachter, Rein van Vorle en tenslotte veldwachter Antoon Kleijn.

In datzelfde jaar gaf het gilde acte de présence in Den Bosch, waar op 21 juni grootse gildefeesten werden gehouden ter gelegenheid van het 750-jarig bestaan van die stad. De allerlaatste keer dat de gildebreeders van St. Tunnis aan gilde-activiteiten meededen, was in 1938 tijdens schietwedstrijden in Haps. Ondanks een 1e prijs bij het schieten op de prijsvogel was de fut er blijkbaar helemaal uit en daarna horen of zien we echt niets meer van het St. Antoniusgilde.

7. Het koningschieten en het gildezilver.

Zoals gezegd vertoont de bewaard gebleven lijst van schutterskoningen een lange reeks over de periode van 1753 tot 1889. Aan de hand van aanvullende gegevens en de koningsschilden kon de lijst uitgebreid worden tot 1927. Vóór 1753 zullen er waarschijnlijk ook koningen zijn geweest, maar daarvan ontbreken helaas de gegevens. Deze lange reeks van koningen suggereert dat er ook een groot aantal koningsschilden is. Maar dat is helaas niet de realiteit, zoals dat bij zovele andere gilden ook het geval is. Tussen 1753 en 1927 kende het gilde maar liefst 111 koningen, maar omdat de gildebrief van 1683 geen verplichting oplegde aan de koning om een zilveren schild te schenken, zal het werkelijke aantal koningsschilden beperkt zijn geweest. Zoals hierboven al is beschreven, weten we uit de boeken ook nog dat er van het St. Antoniusgilde in 1865 maar liefst 17 koningsschilden zijn verkocht om andere noodzakelijke aankopen te kunnen bekostigen. Het kasboek vertelt ook nog dat in 1910 voor een bedrag van fl 3,30 aan inkomsten was geboekt vanwege het oud zilver. Gelet op de opbrengst kan dat nooit een groot aantal schilden zijn geweest, maar toch....

Hoe was het koningschieten nu geregeld? Volgens de reglementen vond dat elk jaar plaats op de dinsdag na H. Drievuldigheid. Alle gildebroeders woonden eerst een H. Mis bij voor de overleden gildebroeders en genoten daarna een ochtendmaaltijd in

Gildebroeders aan het schieten op het schietterrein op de Peelkant tegenover de molen, die nog net te zien is rechts op de foto.

het gildehuis. Het laatste gildehuis was bij café Tausch op De Brink naast het gemeentehuis. Vervolgens marcheerden de schutters naar het schietterrein, gelegen aan de Hoefstraat tegenover de molen op de Peelkant. Dan kon er geschoten worden op de koningsvogel, die door de dochters en dienstboden van de gildebroeders was versierd met bloemen en gekleurde linten. De nieuwe koning koos een koningin, die door de jongste leden werd opgehaald, met pieken gewapend. Aangekomen bij het gildehuis, dat eveneens door de dochters en dienstboden is versierd, werden de nieuwe koning en zijn koningin overvendeld. Dat overvendelen werd 's avonds nog eens herhaald op De Brink, gadegeslagen door vele dorpelingen en waarbij door het gildehuis brandewijn met klontjes werd geserveerd.

Het is opmerkelijk dat het merendeel van de koningsschilden van het St. Antoniusgilde bestaat uit schilden, die met behulp van een mal zijn geperst in reliëf en later van graveringen zijn voorzien. Het zijn schilden, zoals we die ook bij andere gilden tegenkomen en waarvan het barokke rolwerk en schelpvormen zo kenmerkend zijn. Van in totaal 43 bewaarde koningsschilden zijn er vier modellen die het meest voorkomen en waarvan er maar liefst 32 naar die voorbeelden zijn uitgevoerd (zie onderstaande modellen). Deze overgebleven koningsschilden zijn

over het algemeen vrij dun, omdat technisch gesproken alleen dunne zilveren platen in de juiste vorm te persen zijn. Als zo'n zilveren plaat eenmaal in een bepaalde vaste vorm was geperst, moest de rand nog worden uitgezaagd. Soms had de zilversmid daar geen zin in of had hij geen tijd of misschien werd het schild daardoor wel te duur voor de nieuwbakken koning. Schild nr. 28 van de lijst van gildezilver is daar een fraai voorbeeld van.

Model 1
13 koningsschilden
periode 1841-1922

Model 2
8 koningsschilden
periode 1852-1893

Model 3
5 koningsschilden
periode 1754 - 1861

Model 4
6 koningsschilden
periode 1761 - 1862

Omdat de schilden door de manier van produceren zo dun zijn, komen er in de loop der tijd vrij veel beschadigingen voor aan dit soort schilden. Het aanbrengen van reparaties van dergelijk dun plaatmateriaal is technisch niet eenvoudig, zodat er soms merkwaardige oplossingen zijn gevonden om beschadigde schilden toch te repareren. We zien er bij het gildezilver van het St. Antoniusgilde enkele "fraaie" voorbeelden van. Zo is aan de bovenzijde van het beschadigde schild van Albertus de Laar uit 1824 (bijlage 6, nr. 10) het onderste stuk van een ander (onbekend) geperst reliëfschild aangebracht. Aan het beschadigde schild van A. de Vet uit 1852 (bijlage 6, nr. 13) is een nieuwe kroon en een onderstuk aangezet. De kroon is dezelfde als bij het model van zo'n schild hoort, maar de onderkant komt van een ander model geperst schild. Er werd dus maar wat aangerommeld en men wist blijkbaar niet op een historisch verantwoorde wijze met het gildezilver om te gaan. Als we naar de afbeeldingen en teksten op de schilden kijken en die vergelijken met koningsschilden van andere gilden dan valt op dat er bijzonder weinig afbeeldingen voorkomen. Normaliter worden veel patroonheiligen, familiewapens en beroepen afgebeeld. Het gildezilver van St. Anthonis kent geen familiewapens, slechts twee afbeeldingen van heiligen (en dan nog niet eens van St. Antonius Abt) en elf schilden met een (summiere) afbeelding die wijst op een beroep, waarvan vier molens. De teksten zijn over het algemeen erg pover. Slechts enkele gildebroeders zijn zo creatief geweest en hebben een rijm op hun schild laten zetten, maar voor de rest volstaat men in alle nuchterheid met de aanduiding van naam, koningschap, gilde en jaartal. Eigenlijk is het maar saai gildezilver, hoe jammer die constatering ook is.

Maar het opvallendst is het schild dat van keizer G. Pennings-Verhoeven uit 1909 (bijlage 6, nr. 37). Dit schild is het grootste uit de gehele collectie en bij een nadere bestudering ervan valt het een en ander op. Allereerst was het vrij zwaar, hetgeen veroorzaakt werd door een extra schild dat met klinknageltjes was vastgezet binnen het rolwerk van het schild. Tot zover nog niets bijzonders. Maar op de achterzijde van het schild staan de jaartallen 1783 en 1791 gekrast, wat niet past bij het jaar 1909 aan de voorzijde van het schild. Bovendien bleek het schild een meestersteken te hebben van Christiaan Rijke uit Boxmeer (1727-1811), dus moest er iets anders aan de hand zijn. Zoekend met vergrootglas onder een sterke lamp naar andere keuren op het zilver was te zien dat er graveerlijnen onder het aangebrachte schild

door moesten lopen. Redenen genoeg om niet langer weerstand te bieden aan de opkomende nieuwsgierigheid om te weten wat er onder het aangebrachte schild schuil zou gaan. Een bevoegde zilversmid verwijderde op vakkundige wijze de klinknageltjes en zie: het bleek te gaan om het originele schild van Johannes Fransen

Het schild van Johannes Fransen (1776) ⚔ en van G. Pennings (1909) ⚔

uit 1776 (zie bijlage 6, nr. 4). Deze Johannes Fransen was ons niet onbekend, omdat hij ook voorkomt op de eerder genoemde lijst van koningen. Het is niet precies na te gaan hoe deze situatie is ontstaan. De gildebrieff uit 1683 zegt dat als iemand keizer wordt, hij eigenaar wordt van al het gildezilver en dat het gilde deze zilverschat kan terugkopen voor vijf dukatons of de waarde ervan. Dat is overigens een gebruik dat bij vele gilden voorkomt. Waarschijnlijk is de gildebrieff uit 1683 in de loop der tijden is vervangen door een moderner reglement, maar daarover is ons niets bekend. Ook het bewaard gebleven kasboek uit die tijd biedt geen uitkomst. Daarin staat geen enkele uitgave vermeld die betrekking heeft op het keizerschild van keizer Pennings. Hoe dan ook, men heeft het grootste koningsschild genomen om aan de keizer te geven en daarbij op de koop toe genomen dat de naam van Johannes Fransen volkomen ten onrechte aan het oog werd onttrokken, nadat zijn schild ruim honderd jaar de stoere borst van de nieuwe koningen had gesierd. We moeten de achtergronden ervan maar in het midden laten en tevreden vaststellen dat onze arme Johannes Fransen na 93 jaar eindelijk zijn verdiende eerherstel heeft gekregen!

Tot slot nog een opmerking over het gildezilver dat verloren is gegaan. We hebben

eerder al uit de doeken gegaan dat in 1865 en 1910 oude en versleten koningsschilden zijn verkocht. Hoewel dat te betreuren valt, kunnen we ons dat enigszins voorstellen omdat er in die tijd niet zo veel waarde aan het oude zilver werd toegekend. Maar veel erger is de verdwijning van de patroonsplaat (14 cm hoog) met de afbeelding van St. Antonius en de koningsvogel met daaronder hangend een rond belletje. Dat zijn toch de twee belangrijkste kenmerkende stukken van een gilde! Toen Jolles in 1933 zijn beschrijving maakte van de Brabantse gilden, waaronder dat van St. Anthonis, heeft hij de patroonsplaat en de vogel aangetroffen en gelukkige gefotografeerd.

Toen de heer Harm Douma in 1970 opnieuw

het gildezilver aan een onderzoek onderwierp, moest hij tot zijn ontzetting constateren dat beide stukken verdwenen waren. Nu ligt het niet erg voor de hand dat zowel de patroonsplaat als de vogel zijn verkocht en omgesmolten door een of andere zilversmid. Dergelijke praktijken kwamen in de jaren '30 eigenlijk niet meer voor. Waarschijnlijker is dat beide stukken in een of andere (particuliere) collectie terecht zijn gekomen. Nu hebben historische musea met gildezilver in hun collectie vaak enkele stukken, waarvan zij de herkomst niet weten vanwege het ontbreken van onthullende graveringen. Jolles spreekt niet over teksten op de patroonsplaat en op de foto zijn die eveneens niet waarneembaar. We hopen er dus stiekem op dat iemand met de foto van patroonsplaat en koningsvogel in de hand ooit nog eens middels een vergelijkend onderzoek in musea deze toch zo belangrijke stukken zal terugvinden. Hoop doet leven.

8. De gouden Wisselpenning van de Gildebond van het Land van Cuyk.

In 1890 besloten de twaalf gilden die waren aangesloten bij de Gildebond van het Land van Cuyk een gouden wisselpenning in het leven te roepen. Deze fraaie wisselpenning of ook wel bondsmedaille genoemd met een doorsnee van 5 cm werd gewonnen door het gilde dat de hoogste score wist te behalen op schietwedstrijden waar op de wipvogel geschoten werd, die op een 21 meter hoge boom was geplaatst met een overrand van slechts één centimeter. Voorwaar geen sinecure! Mocht een gilde erin slagen deze trofee driemaal achtereen te winnen, dan werd de gouden

Prachtmedaille. Dezer dagen waren we in de gelegenheid nog eens de prachtige zware massief gouden medaille, kunstig bewerkt met edelsteentjes en het wapen van het Land van Cuijk, te bewonderen, die steeds door wijlen onzen Ed. Achth. heer Burgemeester werd bewaard. Aan de keerzijde staat gegraveerd „Gildebond van het Land van Cuijk” te concours Cuijk 18 9 - 9 91. Het is een prachtmedaille zoals er zelden of nooit een werd uitgelooft.

Zoals vele oudere schutters zich zullen herinneren werd deze medaille bekostigd door alle deelnemende gilden van het land van Cuijk en moest drie achtereenvolgende jaren door hetzelfde gilde worden oververd. Ze werd enkele jaren afwisselend gewonnen door de schutters van St. Anthonis en St. Agatha, tot tenslotte het Gilde „St. Antonius” zegevierde.

We hopen deze zomer op het groote concours te Boxmeer, dit waardevol overwinningsteeken nog eens aan onze oude kampvechters en vrienden te toonen.

Boxmeers Weekblad 14 febr. 1925

bondsmedaille eigendom van dat gilde. Nadat het St. Antoniusgilde van St. Anthonis het eerste jaar het beste op 9 september 1891 te Cuyk deze medaille had gewonnen, namen de schutters uit St. Anthonis op 11 juni 1892 deel aan de tweede schietwedstrijd in Oploo. Onder een stralende zon en begeleid door de zoetgevooisde klanken van de liederentafel "Cecilia" uit Oploo ontspon zich een hevige strijd, die uiteindelijk door de schutters uit St. Anthonis in hun voordeel werd afgesloten. Het zou nog tien jaar duren alvorens de bondsmedaille in St. Anthonis zou blijven. Op 7 juni 1902 ontmoetten de schutters van vele gilden elkaar in St. Agatha en het resultaat mocht er wezen. Met 18 treffers van de 18 schoten wisten de gildebreeders E. van Tienen, H. van Sambeek, J. Tausch, J. Jansen en A. van Tienen alle andere schutters te overtreffen en daarmee kwam de gouden bondsmedaille definitief in handen van het St. Antoniusgilde. De bedoeling van de Gildebond was om een nieuwe penning uit te loven, maar deze bond ging ter ziele en het is er nooit meer van gekomen. Toen Jolles in 1933 zijn inventarisatie maakte van de Noord-Brabantse schuttersgilden trof hij in St. Anthonis onder andere deze gouden medaille aan die hij beschreef als een dikke, holle penning, hangend aan een kroontje met op de ene zijde het opgelegde wapen van Cuyk binnen een lauwerkrans en onder een kroon met zes robijntjes en aan de andere kant het opschrift "GILDEBOND van het LAND VAN CUYK 1ste Concours te Cuyk 18 9/9 91". Nadat het gilde opgehouden was

met haar activiteiten, is deze medaille in bewaring geweest ten stadhuize bij de

burgemeester. Bij een inventarisatie van het gildezilver in 1970 door de heer Harm Douma was deze penning niet meer aanwezig. Voor alle duidelijkheid: wij suggereren hiermee geenszins dat de bondsmedaille ergens in de nalatenschap van de burgemeester terecht is gekomen. Op de groepsfoto van 1926 staat Hent Reijnen afgebeeld met een grote medaille aan een kroontje op zijn jas gespeld (zie foto). Op diezelfde foto staat ook een kussen met daarop alle medailles die ooit werden behaald, maar daarop herkennen we de gouden bondsmedaille niet. Wie weet droeg Hent Reijnen die dag de medaille. Veel maakt het allemaal niet meer uit, want deze unieke medaille maakt helaas geen deel meer uit van het gildezilver. Wie weet, leest de houder van deze bondsmedaille

hierover zonder de achtergronden ervan te kennen en duikt dit kostbaar kleinood dan toch weer eens op.

9. Het gildevaandel.

Zoals eerder al is vermeld, begint het gilde in 1865 weer op te leven na een langdurige periode van stilte. Het nieuw aangelegde notulenboek en kasboek verschaft ons informatie over de activiteiten van de gildebroeders tot circa 1930. In het notulenboek lezen we dat er oude en versleten zilveren platen verkocht worden om andere zaken te kunnen betalen. Het zat dus nog niet goed met de financiën. Blijkbaar was het vaandel in een niet te beste conditie en moest nodig gerepareerd of misschien wel vervangen worden. In 1873 komen daarvoor de eerste gelden binnen en wel een bedrag van fl 15,15. Dat was natuurlijk veel te weinig en voorlopig wordt er dan ook niets gedaan om aan een nieuw vaandel te komen.

Maar het bestuur voerde een goed financieel beheer en in 1877 werd een nieuw vaandel aangeschaft bij de firma Stolzenberg in Roermond voor de aanzienlijke prijs van fl 230,75. Een heel bedrag voor die tijd! Bij gelegenheid van het 50-jarig priesterfeest van pastoor J. Wijers in september van datzelfde jaar werd het vaandel voor het eerst door het gilde meegedragen en gezwaaid.

Dan horen we niets meer over het vaandel totdat de heer Jolles omstreeks 1933 de eerder genoemde inventarisatie maakt van alle schuttersgilden in Noord-Brabant en daarbij ook een bezoek brengt aan St. Anthonis. Hij schrijft daarover in zijn boek

“De schuttersgilde en schutterijen van Noord-Brabant” dat het vaandel kort tevoren was hersteld en dat men “...rondom de klungels afgesneden” had en het medaillon, voorstellende de beeltenis van St. Antonius Abt aan de ene zijde en een afbeelding van een monstrans aan de andere zijde, in een nieuwe lap van geel satinet had gezet. Rondom deze nieuwe lap was de oude rode rand van gebloemde zijde aangezet en op de hoeken de vier originele hoekstukken van gele stof met daarop de jaartallen 1606 en 1877 en tweemaal de initialen S.A van St. Antonius. Op het gele satinet was aan één zijde in de hoeken een bloemmotief aangebracht en -zo schrijft Jolles - is dat bloemmotief door de vrouw van de veldwachter overgezet van het oude op het nieuwe vaandel. Die vond het blijkbaar te lastig om eenzelfde bloemmotief op de andere zijde van het vaandel aan te brengen en daarvoor heeft zij uit de dorpswinkel fantasiebloemetjes opgebracht die, hoe goed ook bedoeld, afschuwelijk staan. Er zijn nog twee oude foto's van het gilde bewaard gebleven en daarop is het vaandel te zien voordat de schaar er is ingezet door de vrouw van de veldwachter. Dat moet haast wel de vrouw van Antoon Kleijn zijn geweest, die zich als veldwachter ook op de foto van het gilde uit 1926 liet vereeuwigen. Op deze foto is tevens te zien dat het vaandel geen lichtkleurig middenstuk had en waarschijnlijk helemaal van rood gebloemde zijde was met het medaillon in het hart en de hoekstukken in gele zijde met de jaartallen en initialen.

Eind dertiger jaren stelt het gilde eigenlijk niet zo veel meer voor, de oorlog zit er aan te komen en we horen dan niets meer van enige activiteit onder de gildebreders. Zeer tot spijt van dorpsbewoners lukt het steeds maar niet om het gilde van de grond te krijgen. De heer Harm Douma, streekarchivaris en inwoner van St. Tunnis, bleef naarstig en taai op zoek naar overblijfselen van het gilde en komt in contact met mevrouw Van Sambeek, die het oude vaandel in huis heeft en zij schenkt het uiteindelijk aan de gemeente. Hoe slecht het vaandel er ook uitziet, het is in elk geval bewaard gebleven en dat is al heel wat waard.

Nelly van Sambeek (90 jr) vond ooit op de zolder van haar huis een doos met opschrift “Bellemakers”, waarin een oud vaandel van het gilde zat. Deze Bellemakers was werkzaam bij de gemeente en goed bevriend met Maria van den Berg, die samen met haar broer in het huis woonde, waar nu Nelly van Sambeek woont. Maria deed naaiwerk als hobby, zodat het goed mogelijk is dat Bellemakers aan Maria van den Berg gevraagd heeft om het vaandel te repareren, wat helaas niet

goed gelukt is. Misschien was Jolles slecht geïnformeerd toen hij schreef dat de vrouw van de veldwachter aan het vaandel had zitten prutsen.

Vandaag de dag ligt het vaandel helemaal uit elkaar. Het medaillon is uit het vaandel gehaald en hangt veilig geklemd tussen glasplaten in een vitrine in de hal van het gemeentehuis van St. Anthonis. Het restant van het vaandel en de vier hoekstukken zitten in een archiefdoos. De toestand van het vaandel is dermate slecht dat een restauratie niet haalbaar lijkt. Om de restanten toch voor het nageslacht te bewaren zou een deskundig bedrijf op het gebied van textielconservering (bv. De Tiendschuur in Tilburg) de benodigde conserveringsmaatregelen kunnen nemen.

10. Vergeefse pogingen tot heropleving.

Het laatste levensteken van het St. Antoniusgilde dateert uit 1938. Zoals op een van de schilden is te zien (bijlage 6, nr. 50), hebben de gildebroeders toen deelgenomen aan een gildefeest van de Bond van Schuttersgilden in het Land van Cuyk. Dit feest werd gehouden in Haps en daar werd zelfs een 1e prijs behaald bij het vogelschieten ondanks het zeer beperkte ledental destijds. Op deze discipline hadden de gildebroeders uit St. Tunnis zich voorheen ook al duchtig bewezen.

Daarna wordt het erg stil rond het gilde, wat grotendeels te wijten zal zijn geweest aan de crisistijd, de opkomende mobilisatie en de oorlogsjaren. De bezetter stond om begrijpelijke redenen het gebruik van vuurwapens niet toe en daarmee was voor velen het bestaansrecht van het gilde onderuit gehaald. Andere gilden, zoals het St. Catharinagilde uit het naburige Mill, zijn tijdens de oorlogsjaren blijven voortbestaan, maar moesten hun activiteiten drastisch beperken, meestal tot een teeravond of een patroonsfeest. Het voordeel was echter dat deze gilden direct na de oorlog de draad toch weer snel konden oppakken. In St. Anthonis is dat helaas niet het geval geweest.

In 1949 doet een anonieme gildebroeder van de Brabantse Federatie van Gilden een hartstochtelijke oproep in het "Boxmeers Weekblad" van 20 augustus. Omdat deze gildebroeder zijn oproep tot heropleving van het gilde in sappig Brabants dialect schrijft, willen wij u dit krantenartikel niet onthouden (zie volgende pagina).

Deze oproep, hoe goed ook bedoeld, levert geen resultaat op en dan moeten we wachten tot het jaar 1957 als de gemeente St. Anthonis onder de bezielende leiding van burgemeester Schampers een groot feest op touw zet om de 1600e sterfdag van de Heilige Antonius te vieren.

St. Tunnis wor is wakker!

Hier hedde de gild, hier hedde de gild.
Hier hedde potdomme de gild.
Zo zingen ze druk op de gildefeeste.
Maar ze zón er bij kunnen zegge:

„Da kan de gild van St. Tunnis nie zien, want de slupt al veel meer dan 'n jaor of tien!”

En kiek de is nouw zo jammer, want St. Tunnis zonder z'n auw gild, de is 't auw St. Tunnis nie mer! De gild de bieut den teggeworrighe tied vaast an den auwe tied van vruuger. Vruuger warren de gildes angesteld um de kerk te bescherme en 't nuddig waar en in de teggeworrighe tied is 't niks te vruug um de auw goet dunkbeld wér in de minse an 't verstaand te bringe.

De leste honderd jaor han de gildes nie veel mer te doen en durrum ginge ze tere wel 'ns 'n bietje te veel tere en zo krig de gild op veel platse ginne goeie naem.

Mar 't is gek, nouw er op veel platse gin gildes mér zien, nouw wurd er meer gepruufd es er oit gedaon is.

Toch hen de gildes op veel durpe er uut geleerd, da ze nie te veel motte pruuve en da ze zich weer recht op de kerk motte richte. Dor wurd dur veel voranstaonde leuf dan ok hárd vur gewerkt en de gestelijkheid stut d'r in mee veuran. Zo hadde op 't grote landjuweel in Vught, waar 75 Brabantse gildes waren, dieën auwe priester, die bekant nie mer kan laope, dieën echte Brabantse priester die vuult en vecht vur alles wa goed Brabants is, umdet ie zelf uut den auwen Brabantsen boerenstaand is vortgekomen, jao, dor hadde die is motte heuren, dieën hooggeloorde Dr. de Brouwer. Die prikte nou 'ns echt schon ovver de gildes en hoew desse Onzen Lieven Heer grote hulde brochte mé zo schon te vendele vur 't Allerheiligste.

Trouwens de kunningin is ok geweldig te spreke ovver de Brabantse gildes, de hedde kunne zien met de feste in Amsterdam. En beej 't bezoek an Den Bosch zulde de wér kunnen zien. De vendelzwaole en al die gildekunninge mé d'r auw zilver en die auw vlagge en tromme, de tunt nog is bij 'n fest.

En kiek nouw de gildes wer in volle bloei de plats gaon inneme, wor ze heure te zien, nouw ziedde 't auw Sint Tunnis er nie beej en de is zo jammer. Want al is Sint Tunnis nouw mar 'n klén durp, 't kan toch nog wel grote dinger doen.

Die klén jong, die vruuger beej meester Verhelst in de schol zaten, die z'n grotter geworren en d'r zien er beej, die mekare in de radio-studio tegelwame, toen ze dur moesse spreke. St. Tunnis kan er nouw op de gebied gerust zien, mar is 't er ovver gaon, um de moi auw gewontes en gebruuke in ere te haauwe en te laote zien hoe de vur-auwers vruuger d'r op uut waren um de kerk te bescherme, nou is 't teggeworrighe St. Tunnis er nie mir beej. Het is zo modern geworren, de 't auw en 't schon weggeguid is, net esse de schon konste en pot en tinne kunne, mans heel auw erfstukke van grotvadders, westfreesen hebben veur wa neerlandische tunnel.

En dan motte op vrende plaotse heure, de St. Tunnis de schonde en moiste auw pepiere hed, waar duideljik inste, al van 1502 geleuf ik, de 't gild van St. Antonius 'n zuver kerkeljik gilde is.

Dor wurd St. Tunnis geruumd, mar St. Tunnis zell slupt. Le ment de 't auw atgedoon hé. Mar kiek mar is ien de kranke. Ze staon vol mé schon stukke ovver gildefeeste. 't Lest wier St. Tunnis zelfs vernaumd de ze 'ne prijs han gehald, mar de met natuurlik 'n vergissing zien gewést, want ze slaope en werke nie mee! an de grotste roem van Brabant, naomeljik de gildes.

„Och”, zegge ze, „de is 't auw van vruuger”. Mar de auw van vruuger hebben we teggeworrig hard nuddig um goed te bliove, anders hauwe 't nie mer. Durrum wurd er ok zo veur gevochte. Het is nie alleen zunde, mar ook schaand as we de mooi en goet dinger van ons vur-auwers weggoie. De fouwte motten er uut, mar 't goet motte we beware.

In Boksmér, Sannuk, Beuge en Haops en Grunzinge en diekante, dor bleuje de gildes, mar in St. Tunnis, Mill. St. Hubert, Oeffelt, daor slupt 't allemaol. De is grote zunde vur zo'n mooi durrepe. Heel Brabant mot mé-werke um Brabant wir groot te maake, zoas 't vruuger waar.

Vurruut St. Tunnis, dink nog is an de groot gildfest in 1924, d'r achter 't huus van Hanneke Jansen.

Staat is op uut de prost en gaot 't durp wir es peelen met 'n schon gild. Het is hoog tied anders kunde over enkele jaoren in een museum gaon kieke, hoe schon de vruger de gild in St. Tunnis waar. Dan meugde oeuw eigen zilver van vruugere St. Tunnische munse en oeuw auw vlag en dieën aard van dinger meer in de vrende achter glas gaon bekieke.

Op uut de prost en dan mee veuran! D'r zien wel gildes die langer geslaope hebbe en die nou ok wér volop werke.

Z'n ze in St. Tunnis de schutsoen nie mér kunnen raake en zón er gen minse mér zien, die de kerk wir zón wille schutte!

Wir wakker St. Tunnis!

'n Gildebroeder van de Brabantse Federatie van Gildes.

Alle schuttersgilden uit de wijde omgeving met de Heilige Antonius als patroonheilige waren naar St. Anthonis gekomen om daar een groots feest te vieren. Een tweetal schilden (zie bijlage 3, nr.51 en 52), behorende bij het gildezilver ten stadhuize, herinneren aan dit geslaagde evenement. Wat is het toch vreemd dat een dergelijk indrukwekkend schouwspel met al die fraai uitgedoste gilden met hun vaandels, vendels en blinkende zilveren relikwieën zo weinig tot de verbeelding van de dorpsbewoners hebben gesproken om het eigen gilde weer nieuw leven in te blazen. Bij het afscheid van burgemeester Schampers in 1964 was ook het inmiddels zeer actief geworden St. Matthiasgilde uit Oploo aanwezig en opnieuw sprong er geen vonkje over in het dorp

De fut lijkt er dan uit te zijn bij diegenen, die enthousiast geprobeerd hebben het gilde weer van de grond te krijgen. We zijn dan inmiddels op 8 en 9 juni 1978 aangekomen, waarop heel St. Tunnis in het teken stond van de Middeleeuwen. De streekarchivaris van het Land van Cuyk en dorpsbewoner de heer Harm Douma schreef op 11 mei een boeiend artikel in het "Boxmeers Weekblad" over het gildewezen in het Land van Cuyk in het algemeen en over het St. Antoniusgilde in het bijzonder en hij eindigt met een warme oproep om het gilde van St. Tunnis weer van de grond te krijgen. U raadt het al: ook deze goedbedoelde poging haalde niets uit. De dorpsbewoners hadden blijkbaar andere belangstelling en vonden het allemaal wel best. Om moedeloos van te worden.

Maar gildebroeders zijn taaie rakkers en geven de moed niet op. Dan zijn we inmiddels aangeland op 23 mei 1981 als er tijdens "Brink '81" een taptoe wordt georganiseerd, waaraan ook het immer bereidwillige St. Matthiasgilde uit Oploo haar medewerking verleent, uiteraard ook met de bedoeling de geesten in het dorp wakker te maken voor het gilde. "De Gelderlander" van 5 mei 1981 besteedt in een uitgebreid artikel aandacht aan de zoveelste poging tot heropleving. Maar ondanks het inspirerende artikel, verluchtigd met een foto uit 1926 waarop de martiale gildebestuurders samen met burgemeester Goossens staan afgebeeld, konden de handen niet op elkaar krijgen voor een heropleving van het gilde. Zelf het optreden tijdens de Carnavalsoptocht in 1982 van een fraaie groep die het gilde uitbeeldde met een getrouwe kopie van het vaandel uit 1877 mocht niet baten. Ook tijdens de twintig volgende jaren tot op de dag van vandaag, waarin het gildeleven in het Land van Cuyk bloeit als nooit tevoren, lijkt St. Anthonis er vrede mee te hebben om zonder een actief schuttersgilde de 21 eeuw binnen te stappen. We blijven hopen,

maar het wordt toch wel erg moeilijk. Met enkele fanatieke aanjagers, gesteund door het gemeentebestuur en heemkundige vereniging moet toch iets mogelijk zijn. De wonderen zijn de wereld nog niet uit.

Ik zou haast de oproep van die anonieme gildebroeder uit 1949 willen herhalen:

St. Tunnis wor is wakker!

Gildebrief van het St. Antoniusgilde anno 1683

In den Naeme ons Heeren Jesu Christi ende tot meerdere eere Godts, des H. Sac(r)ament des Autaers, ende des H. Abt Antonij onsen Patrone Omdat er in een gemeynthe, tot geestelycke ende tydelycke welvaert, niet noodiger noch gewenster en is, als oprechte vrindschap ende Christelicke liefde onder de naebuyren, ende by de oude practicke ende ervaerentheyte blijktt, daertoe een bequaeme middel te wesen het oprichten van een broederschap, onder sekere tot dien effecte gevoeghde wetten, ende statuyten; hier om is voor veele jaeren in dese gemeente van Sint Antonis, oprecht het broederschap, onder de titul ende ter eeren van het H. Sac(r)ament des Autaers, ende des H. Abts Antony: ende door krijchstroebel bynaer vervallen sijnde, door Heer Jan ab Hersin anno 1606 der tijdt Pastor, als sijnde, een saecke streckende tot Godts eere, deught, eendracht ende onderlicke liefde der broederen vernieut ende geinstaureert, wenschende dat syne naecomelingen volgende tyde met gelycken iever t selve broederschap verwoorderen, ende in stant houden willen.....Aangezien de oude regelen vervallen, gedeeltelijk zoek geraakt, sommighe niet uydruckelick genoegh gestelt zijn, heeft men met hulp ende bystandt van onsen tegenwoordighen Pastor een nieuw statuut vervaardigd, verhoopende dat haer Hoogh graeffelicke Excellentie desen onsen liste genaedelic approberen, ende door haere autoriteyt versterken ende onwederspreekelick maeken sal.

1. Op Sacramentsdag en op maandag na Drievuldigheidszondag dienen alle gildebroeders met hun vrouwen de hoogmis bij te wonen om te bidden voor de zielen van de afgestorven leden. Een ieder moet offeren naar devotie, op boete van een pond was voor de broederschap, direct te voldoen.
2. Bij het overlijden van een broeder of zuster zullen alle leden bij het sterfhuis verschijnen of althans bij het kerkhofhek, en vandaar het lijk volgen naar de kerk, de mis bijwonen, bidden en offeren voor de overledene, dit alles tot het eind van de begrafenis, op boete van een pond was, tenzij men met verlof van een der gildemeesters afwezig is.
3. Tot onderhoud van de vriendschap en de onderlinge band zal ieder jaar een vergadering met een maaltijd worden gehouden op Drievuldigheidszondag, ook wel genoemd de eerst zondag na Pinksteren en de maandag daarop volgend. Alle

broeders en zusters dienen dan tegenwoordig te zijn. De afwezige moet toch betalen, tenzij hij een goede reden kan opgeven.

4. Tijdens deze samenkomst zal eenieder zich naar behoren gedragen “in eerbaarheid, secdbaerheit, manierlickheit, soberheit ende rechtsverdicheyt”, zoals het goede christenen betaamt en zich onthouden van godslastering, vloeken, zweren, blameren van zijn naaste, tergen, kwaadwensen, duivelen en donderen, mouterij, kijverij, vechten, onkuisheden, oneerlijkheid, onbeschofte “clap” en gezang en van alle ergernis en schandaal, op boete van een pond was en een ton bier voor de broederschap onder eeuwige uitsluiting van het lidmaatschap.

5. Bij het tafelen zijn de ereplaatsen voor de koning en de koningin, de dekens en de gildemeesters met hun vrouwen, terwijl voor de rest geen onderscheid dient te worden gemaakt. Een eventueel meegebracht kind moet betalen als een volwassene, “tenwaere een suygent kint”, opdat de waard geen schade zal lijden.

6. Aangezien het kaart- en dobbelspel een broedplaats is van onheil, twist, zweren, vloeken, schelden en blameren en alleen dient tot tijd verknocien en geldverlies tot ergernis en droefheid van de gildezusters, wordt dit tijdens de vergadering, zowel binnen als buitenshuis, absoluut verboden op boete van een verbeurdverklaring van de winst ten profijte van de broederschap, terwijl iedere speler een pond was verbeurt. Als recreatie en niet om prijzen mogen geoorloofde spelen worden beoefend.

7. Wanneer iemand tijdens de vergadering last van “den geur des toebacks” krijgt dient de roker onverwijld naar buiten te gaan of zich te verwijderen naar een apart vertrek. Het pruimen of “toebacks kaauwen” is vanwege zijn kwalijke gevolgen helemaal verboden op boete van een pond was.

8. Bij de vergadering zal men niemand van buiten de broederschap ter maaltijd of drinken noden, of met bier langs de straten lopen om te schenken, op boete van een half ton bier voor de broederschap. Het wisselen van een paar dronken met een buitenstaander is echter binnenshuis onder het toeziend oog van dekens en gildemeesters geoorloofd.

9. De broeders dienen zich op verzoek van de pastoor al naar gelang met of zonder geweer of roer te presenteren en ordelijk te marcheren in de processie van de vaartdag ter ere van het H. Sacrament des Altaars en de patroon St. Anthonis.

10. Alleen inwoners van de parochie kunnen lid worden van de broederschap met toestemming van de koning, de dekens en de gildemeesters. Bij intreding moet de

waarde van een pond was worden betaald. Ook bij vrijwillig vertrek uit de broederschap of bij overlijden dient een pond was te worden voldaan, in het laatste geval door de erfgenamen.

11. Iemand van het sterfhuis of een gildenabuur zal het overlijden van een broeder bekend maken aan de gildebode. Wanneer dit wordt nagelaten behoeven de bode en de gildebroeders en zusters de kerkgang niet te verrichten.

12. Het bestuur zal bestaan uit twee blijvende dekens, door de meeste stemmen gekozen uit de oudsten en bekwaamsten van de broeders; idem uit twee gildemeesters, waarvan de oudste ieder jaar onder het doen van rekening en verantwoording op de teerdag van de broederschap zal aftreden. Door meerderheid van stemmen zal dan een ander worden aangesteld.

13. Dekens, gildemeesters en de koning zullen besluiten nemen en ordonnanties uitvaardigen tot profijt, welvaart en eer van de broederschap en tevens kwesties en geschillen oplossen. Op boete van een ton bier dient een ieder zich bij hun uitspraak neer te leggen en de weerspannige zal als een oproerige en onrustige geest uit de broederschap worden geworpen.

14. Op zondag na Pinksteren en de maandag daarop volgend dient het bestuur voor de gehele broederschap de maaltijd en het bier te doen bereiden in een herberg of elders. Ieder lid moet op deze maandag zijn maaltijd promptelijk bij de gildemeester voldoen.

15. De gildemeesters zullen nauwkeurig jaarlijks rekening houden van de inkomsten, zoals renten en boeten.

16. Tevens moeten zij letten op alle overtredingen, delicten en absenties, hier aantekening van houden en de overtredingen direct afrekenen. Bij weigering zal de nalatige onverwijld door de gildebode worden aangeslagen, opdat het feit niet in het vergeetboek zal raken.

17. De gildemeesters dienen tijdig de jaarlijkse gildemis of het jaargetijde bij de pastoor en de koster te bestellen en hen beiden voor de maaltijd uit te nodigen. Zij moeten er ook voor zorgen, dat bij dit jaargetijde in de kerk 13 waskaarsen worden ontstoken als "gelucht" voor de broederschap. Deze dienen tevens te branden bij de begrafenis van een broeder of zuster. De kaarsen zullen op de kosten van de broederschap worden gemaakt.

18. De gildemeesters moeten de reden van absentie nagaan en hier aantekening van houden. De nieuw aangenomen leden moeten zij het gildereglement voorlezen

of zelf laten lezen, opdat zij weten waaraan zij zich te houden hebben. Tevens dienen zij zo nodig de dragers voor een begrafenis van een gestorven broeder of zuster aan te wijzen.

19. Als de pastoor lid van de broederschap wil worden, moet hij zichzelf inschrijven. Hij zal als prefect worden gerespecteerd. Van zijn absentie heeft hij geen rekenschap af te leggen, daar het niet aangaat na te gaan wat een geestelijke precies doet.

20. De gildebode, aangesteld door de dekens, gildemeesters en de koning, zal daags tevoren bij alle broeders en zusters aanzegging doen van de kerkgang of een begrafenis. Hij moet zijn hellebaard voor de stoet van de "schutterij" uitdragen en op bevel van de gildemeesters de breuken en schulden invorderen. Bij het nakomen van zijn taak heeft hij met zijn vrouw op alle vergaderingen vrije kost en vertering.

21. De gewoonte om op zondag na Pinksteren ieder jaar de vogel te schieten zal worden gehandhaafd, tenzij dekens en gildemeesters vanwege zware tijden anders zullen gelasten of de heer of vrouwe bezwaar zal hebben. Dan zullen alle broeders na de hoogmis zich in onbeschonken staat met een behoorlijk roer of geweer, kruit en kogels vervoegen ten huize waar de maaltijd zal worden gehouden, vandaar in goede orde naar de schutroede of schutsboom marcheren, voorafgegaan door de tamboer en de gildebode met zijn hellebaard, vervolgens de dekens, de gildemeesters en voorts alle broeders twee aan twee. Ieder een spieslengte van elkaar met de vaandrig in hun midden, genoeg plaats hebbend voor het zwaaien van het vendel.

22. Als de vogel is afgeschoten, keert men ordelijk terug naar het gildehuis. Dan gaat echter de nieuwe koning voorop in het midden, vlak achter de gildebode. Wanneer iemand tijdens het marcheren op de heen of terugweg lust gevoelt om te schieten, dan moet hij zijn roer omhoog houden of zijdelings, waar geen mensen lopen, opdat hij niemand zal raken of kwetsen.

23. Als iemand onder de vogel verschijnt zonder roer of kogels, verbeurt hij een pond was zonder beklag. Hij die met een onvergrendeld dangeus stuk geschut, bijvoorbeeld met een kapotte of gebarsten loop, of met een ondeugdelijk slot aan komt zetten, en hierdoor zichzelf of een ander kan verwonden, mag hier geen gebruik van maken op boete van een half ton bier en een pond was.

24. De landsheer zal voor deze gildedag worden uitgenodigd en hij of zijn afgevaardigde mag het eerste schot op de vogel lossen. Vervolgens schiet de pastoor,

als hij tenminste lid van de broederschap is, daarna de koning van het vorige jaar, dan de dekens en de gildemeesters en verder alle broeders eenmaal, enzovoort totdat iemand de koning is.

25. Wanneer iemand de vogel voor zijn beurt afschiet of raakt, moet hij aanstonds een ton bier betalen en een nieuwe vogel oprichten als deze is afgevallen of nagenoeg in stukken geschoten.

26. De nieuwe koning zal terstond met het zilver van de broederschap worden omhangen en dit gedurende de eerste en tweede dag in de vergadering dragen. Bij avond moet hij het zilver aan de gildemeesters ter bewaring overreiken.

27. Ieder moet voorzichtig zijn met zijn roer, opdat de vreugde niet in droefheid verkeren. Indien iemand uit roekeloosheid of moedwil een ander kwetst of schade aan diens kleding toebrengt door op hem of diens voeten zijn roer te richten, al is dit maar met buskruit geladen, dan verbeurt hij een ton bier. De broeders die deelgenomen hebben aan de schietwedstrijd zullen terstond na de maaltijd hun roer naar huis brengen, ter voorkoming van alle onheil. De broeders en zusters zullen de koning en koningin s avonds naar hun huis geleiden met een meitak in de hand in plaats van een geweer.

28. De koning en koningin zullen vrije kost en vertering genieten. Het staat de koning vrij het zilver met een nieuwe plaat te verrijken. Wel is hij verplicht het volgend jaar een nieuwe houten vogel op te richten.

29. Wanneer iemand van de broeders de vogel drie jaar achter elkaar afschiet, dan vervalt alle zilver aan hem. Hij dient dit echter te laten redimeren of terug te doen kopen voor het bedrag van vijf dukatons.

30. Delicten of misbruiken, waar geen boete bij staat vermeld, zullen worden gestraft bij vonnis van rechters van de broederschap. De boete is niet hoger dan een halve ton bier en niet lager dan een half pond was.

31. Degene die zich dikwijls aan overtredingen schuldig maakt en dit niet wil toegeven, zal uit de broederschap worden verbannen als een dwarsdrijver en onrustige geest tot onnut en onwaardigheid van de eerlijke broederschap.

32. Niemand mag tot gemene last van de broederschap, buiten de vergadering om teren en dit in rekening brengen, tenzij dit tot heil der broederschap strekt.

33. Voornoemde boete lijken klein en gering, doch laat niemand zich hierdoor verleiden tot zware zonden, daar hij ondanks zijn lidmaatschap blijft vallen onder de jurisdictie van de landsheer.

Lijst van Koningen St. Antoniusgilde.

- 1753 **Peter Martens – van Wanroij** (uit Oploo; geen schild)
- 1754 **Peter Hermens**
- 1756 **Peter Hermens** (geen schild, jaartal 1756 gegraveerd op schild 1754)
- 1761 **Gerardus van Cuyck**
- 1762 **Tijs Thijssen**, timmerman (geen schild)
- 1763 **Jacob Doser**, kleermaker (geen schild)
- 1765 **Marten Martens** van de Sambeeksehoek (geen schild)
- 1766 **Peter Martens – van Wanroij** (uit Oploo; schild verkocht in 1865)
- 1767 **Johannes Custers** (geen schild)
- 1768 **Johannes Custers** (geen schild)
- 1770 **Peter Marten Martens** (geen schild)
- 1771 **Johannes Custers** (geen schild)
- 1772 **Jan Derks**
- 1773 **Michiel Hermans** (geen schild)
- 1774 **Henricus van Wanroij** (geen schild)
- 1776 **Johannes Fransen**
- 1777 **Willem Hendriks**
- 1778 **Peter Martens – van Wanroij** (uit Oploo; schild verkocht in 1865)
- 1779 **Peter Martens – van Wanroij** (uit Oploo; schild verkocht in 1865)
- 1780 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1782 **Leonard Ekelhof** (schild verkocht in 1865)
- 1783 **Johannes Fransen** (geen schild)
- 1784 **Bernard Peter Bens** (geen schild)
- 1785 **Mathis Thissen** (ook wel Thies Thiessen, bouwman; schild verkocht in 1865)
- 1786 **Leonardus Ekelhof** (schild verkocht in 1865)
- 1787 **Henricus Hubers**, schoenmaker (schild verkocht in 1865)
- 1788 **Antoon Cremers** (geen schild)
- 1789 **Antoon Cremers** (geen schild)
- 1790 **Renier Cleofas**
- 1791 **Johannes Fransen** (geen schild)

- 1797 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1800 **Bernard Ekelhof** (schild verkocht in 1865)
- 1801 **Geurt Thijssen** (geen schild)
- 1802 **W. Lucius**
- 1805 **Bernard Ekelhof** (schild verkocht in 1865)
- 1806 **Jan Dekkers**
- 1807 **Johannes Dekkers** (geen schild, jaartal 1807 gegraveerd op schild 1806)
- 1809 **Johan Smits**
- 1814 **Petrus Antonius**
- 1816 **Willem Hendriks**, koster (schild verkocht in 1865)
- 1818 **P. Antoon Arts** (geen schild; jaartal ingekrast op schild 1814)
- 1819 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1820 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1821 **P. Antoon Arts** (geen schild)
- 1822 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1823 **Willem Hendriks** (geen schild)
- 1824 **Albertus De Laar**
- 1825 **Willem Lucius** (geen schild, jaartal 1825 ingekrast in schild 1802)
- 1826 **Mart. van den Berg**, wever (schild verkocht in 1865)
- 1828 **Albertus de Laar** (geen schild)
- 1829 **Jan Dekkers** (geen schild, jaartal 1829 gegraveerd op het schild van 1807)
- 1830 **Peter Arts** (geen schild)
- 1831 **Henr. Ewals** geen schild)
- 1840 **P. Antoon Lucius** (geen schild)
- 1841 **H. Putman** kuiper te S. Antonie Koning in 1841
- 1842 **H. Putman** (jaartal 1842 gegraveerd op schild 1841)
- 1844 **Gerardus Bos** Koning te St. Antonius 1844
- 1845 **H. Putman** (jaartal 1842 gegraveerd op schild 1841)
- 1846 **Henricus Putman** (geen schild)
- 1848 **Peter Verhoeven**, smid (schild verkocht in 1865)
- 1850 **Peter Verhoeven** (geen schild)
- 1852 **A. de Vet**

1853	M. Diels Ondw Ledeacker 1853
1854	H. van Thienen
1855	Antoon Vet (geen schild, jaartal 1855 ingekrast in schild 1852)
1856	Antoon Vet (geen schild, jaartal 1856 ingekrast in schild 1852)
1857	Arnoldus Simons (geen schild)
1858	Henricus van Thienen (geen schild)
1859	Johannes Bardoul (geen schild)
1860	Willen Martens (geen schild)
1861	Th. Arts
1862	J. Tillemans
1863	Gerardus Arts (geen schild)
1864	J. van Sambeek
1865	Willem Martens (geen schild)
1866	Johannes van Sambeek (geen schild)
1867	Willem Martens (geen schild)
1868	Henricus Haps (geen schild)
1869	Cornelis van Thiene
1870	M. de Klijn
1871	Arnoldus Simons (geen schild)
1872	J. Schoppema.
1873	W. Haerkens
1874	Johannes van den Hoven (geen schild)
1875	G. Rutten
1876	Henr. Schoonwater (geen schild)
1877	Theodorus Arts (geen schild)
1878	Johannes van Sambeek (geen schild)
1879	Johannes van Sambeek (geen schild)
1880	Johannes de Wit (geen schild)
1881	Egbertus Hendriks (geen schild)
1882	Geen koning geschoten
1883	H. Reijnen
1884	J. Coopmans
1885	M. Simons
1886	S.J. Langenhorst

1887	Steph. Langenhorst (geen schild)
1888	Henricus Reijnen (geen schild)
1889	Henricus Reijnen (geen schild)
1891	H.J. van Sambeek
1892	P. Rooijackers
1893	Jan Siemons
1894	G. Willems van Dijk
1895	Ch. van Thienen
1898	B. van Dommelen
1899	G. Pennings – Verhoeven
1900	E. van Tienen
1902	A.W. van de Koolwijk
1903	H. van Thiene
1907	G. Pennings – Verhoeven (geen schild)
1908	G. Pennings – Verhoeven (geen schild)
1909	G. Pennings - Verhoeven
1921	A. Peters
1922	Herman Tielen
1923/24	L.B.Reintjes
1925	P.H. Klijn
1926	H.E. Peeters
1927	H. Pennings

Lijst van Konings- en herinneringsschilden St. Antoniusgilde.

De beschrijving van de afbeeldingen op de schilden en keuren zijn cursief gedrukt.
De namen van de Koningen zijn vet gedrukt.

- 1754   1754 1755
Vivat **Peter Hermens** Jong Gezel,
Gij treft den Vogel wonder wel,
Waarom men uw als Coning Croond,
Leef voortaan van all' onheijl verschoond. (*afb: springend hert*)
meesterteken RR (=Rabanus Raab II, Boxmeer)
- 1755   **Peter Hermens** (zie schild 1754)
- 1761   **Gerardus van Cuyck** Coning in S. Antonis 1761 (*afb: klok*)
meesterteken RR (=Rabanus Raab II, Boxmeer)
- 1772   **Jan Derks** Coning in St. Antonis (*afb: Jezus, Maria Jozef en H. Geest*)
meesterteken RR (=Rabanus Raab II, Boxmeer)
- 1776   **Johannes Fransen** als Koning
Koning tot St. Anthonis
en sijn kogel vlog reg door
Anno 1776 (*afb: pijl*) *meesterteken CR (=Cornelis Rijke, Boxmeer)*
- 1790   **Renier Cleofas** Coning tot St. Antonis 1790 (*afb: standaardmolen*)
- 1806   **Jan Dekkers** Jong gesel oud 25 Jaar geboortig van Vortum
Heeft Koning geschooten in het Jaar 1806
meesterteken RR (=Rabanus Raab II, Boxmeer)
- 1807   **Jan Dekkers** (ingekrast op voorzijde van schild 1806)
- 1809   **Johan Smits** Coning in St. Anthonis 1809
- 1810   **W: LUCIUS** koning te St: Antonius, iongezeL oUD 19e laar;
Heeft het Vogeltle genoMen Waar. (*afb: chronogram*)
meesterteken CR (=Cornelis Rijke, Baxmeer)
- 1814   **Petrus Antonius Arts** Koning tot St. Antonius anno 1814
- 1824   S. SEVERIUS **Albertus De Laar** Heeft Koning geschooten te St.
Anthonis 1824 (*afb: de H. Severius*)
- 1828   **Albertus de Laar** (jaartal 1828 ingekrast achterzijde schild 1824)

- 1829 **Jan Dekkers** (ingekrast op voorzijde van schild 1806)
- 1841 **H. Putman** kuiper te St. Antonie in 1841 1842 1845
- 1842 **H. Putman** (zie schild 1841)
- 1844 **Gerardus Bos** koning te St. Anthonius 1844
- 1845 **H. Putman** (zie schild 1845)
- 1852 **A. DE VET** KONING 1852 (*afb: klok*)
- 1853 **M. Diels** Ondw. Ledeacker 1853
- 1854 **H. VAN TIENEN** Koning van het Gild te St. Anthonis 1854 (*afb: passer en winkelhaak*)
- 1855 **A. de Vet** (jaartal ingekrast in schild 1852)
merken: Minervakop +K, leeuw +II, jaarletter U, meesterteken APR 35
(= Anton Pieter Rijke, Boxmeer)
- 1856 **A. de Vet** (jaartal ingekrast in schild 1852)
- 1861 Omdat een keizer werd verwacht
nam ik den vogel goed in acht
en schoot hem tot meerder eer
weg uit schutters oog En voor mijn voeten neer
T. ARTS St. Anthonis 1861
- 1862 **J. TILLEMANS** Koning te St. Antonis 1862
- 1864 **J. van Sambeek** KONING St. Anthonis 1864 (*afb: standaardmolen*).
- 1869 **Cornelis van Tiene** St. Antonis Koning geschoten 1869
- 1870 **M. de Kleijne** Koning in 1870
- 1872 Omdat hier een koning wordt verwacht
neem ik den vogel in acht
en wel tot schutters eer
schoot ik hem voor hunne voeten neder
J. Schoppema. Koning onder de Gilde St. Anthonius 1872
- 1873 **W. Haerkens** Smit en Koning te St. Anthonius 1873
- 1875 St. Anthonius **G. Rutten** Koning 1875
merken: zwaardje, meesterteken J. (beschadigd, mogelijk JK2 van J. D. Kuerten te Grave/Den Bosch of JM4 van J.B. Marijne te Grave)
- 1883 **H. Reijnen** Koning te St. Anthonis 1883
- 1884 **J. Coopmans** KONING te St. Anthonis 1884

- 1885 **M. SIMONS** Zadelmaker St. Anthonis
- 1886 **S.J. LANGENHORST** Hoofdonderwijzer St. ANTHONIS 1886
merk: zwaardje, meesterteken H5 (=H.S. Saalmans, Nijmegen?)
- 1891 **H.J. van Sambeek** Koning St. Anthonis 1891 (*afb: standaardmolen*).
- 1892 **P. Rooijackers** Landbouwer Koning te Ledeacker 1892
- 1893 **Jan Siemons** St. Antonis Koning geschoten 1893
- 1894 **G. Willems van Dijk** KONING Geschoten 1894
- 1895 **Ch. Van Tienen** KONING geschoten te St. Anthonis 1895 (*afb: hoefijzer met hamer en tang*)
- 1898 H. Anthonius Gilde te St. Anthonis Koning Schutter **B. van Dommelen**
Ledeacker 6/6 1898
- 1899 Koning Schutter te St. Anthonis **G. Pennings – Verhoeven** 29/5 1899
- 1900 **E. van Thienen** Koning Schutter te St. Anthonis 1900
- 1902 **A.W. van de Koolwijk** Bierbrouwer St. Anthonis Koning geschoten
1902 (*afb: biervat*)
- 1903 KONING Geschoten **H. van Thiene** St. Anthonis 1903
- 1909 DRIE JAAR OP REI SCHOOT IK DEN VOGEL NEER,
EN WERDT KEIZER TOT MIJN EER
G. PENNING – VERHOEVEN
St. ANTHONIS 1909 *meesterteken CR (= Christiaan Rijke, Boxmeer)*
- 1921 **A. Peters** Koning geschoten in 1921
- 1922 **Herman Tielen** KONING Geschoten 1922
- 1923 **L.B. REINTJES** KONING 1923-1924 ST. ANTHONIS
- 1923 Herinneringsschild 1^e gildefeest Beugen
Tekst achterzijde: 12^e prijs Aangeb. Door J.J. Wintermans, lid der IIe
Kamer St.G. , Boekel 1923
- 1925 **P.M. Klijn** Mr. Smid St. Antonis Koning 1925 (*smidsgereedschap*).
- 1925 GILDE St. CATHARINA MILL 1625 – 1925 (herinneringsschild)
- 1926 **H.E. PEETERS** St. ANTHONIS KONING GESCHOTEN 19 1/6 26
(afb: molen)
merken: gearceerde 3, meesterteken JP4 (=J.L. Pennings, Den Bosch)
- 1926 GILDEFEESTEN St. Anthonis 1926 **Mr. J.B. Hengst** (*afb: steigerend
paard*) *merken: gearceerde 3, zwaardje, meesterteken (=F. Klaassen,
Den Bosch)*

- 1927 **H. PENNINGS KONING** geschoten te St. ANTHONIS
merken: gearceerde J, meesterteken JP4 (=J.L. Pennings, Den Bosch)
- 1934 1^oPR. VOGELSCHIETEN AANGEB. DOOR ZIJNE EXC, DE
 COMM. DER KONINGIN IN N.BR. MR. DR. v. RIJCKEVORSEL
 1^E GILDED. V/d Gildenbond L. v. CUYK St. HUBERT 16 mei 1934
 (herinneringsschild, dat onvindbaar is)
- 1935 2° BONDS DAG SCHUTTERS GILDE LAND VAN CUYK 9 EN 10
 JUNI 1935 RAVENSTEIN (herinneringsschild)
merk: zwaardje, meesterteken LV* (=L.J.E. Venrooij, Den Bosch)
- 1935 1185 1935 's HERTOGENBOSCH GILDEFEESTEN 21 JUNI 1935
 KORPSWEDSTRIJDEN GEWEER 10^E PRIJS (herinneringsschild)
*merken: merken: gearceerde J, meesterteken JP4 (=FK2
 (=F.W.P. Klaassen, Den Bosch)*
- 1938 1° PR.V.SCH. = L. v. C.G. = HAPS 1938 (herinneringsschild)
*merken: Minervakop +K, leeuw +II, jaarletter D, meesterteken VD4
 (=J.M. van Dinther, den Bosch)*
- 1957 1600. STERFDAG ST. ANTONIUS ABT ST. ANTHONIS 1957
 (herinneringsschild)
*merken: Minervakop +K, leeuw +II, jaarletter X, meesterteken JH 14
 (= Jos Heeren, Tilburg)*
- 1957 2° Prijs Vendelen Kl. C. St. Anthonis 1957 (herinneringsschild dat
 onvindbaar is)

Het konings- en herinneringszilver van het St. Antoniusgilde

(afgebeeld op ware grootte)

4

1783
1791

Jaartallen, gekrast op de achterzijde van het bovenstaand schild van Johannes Fransen, koning in 1776

3

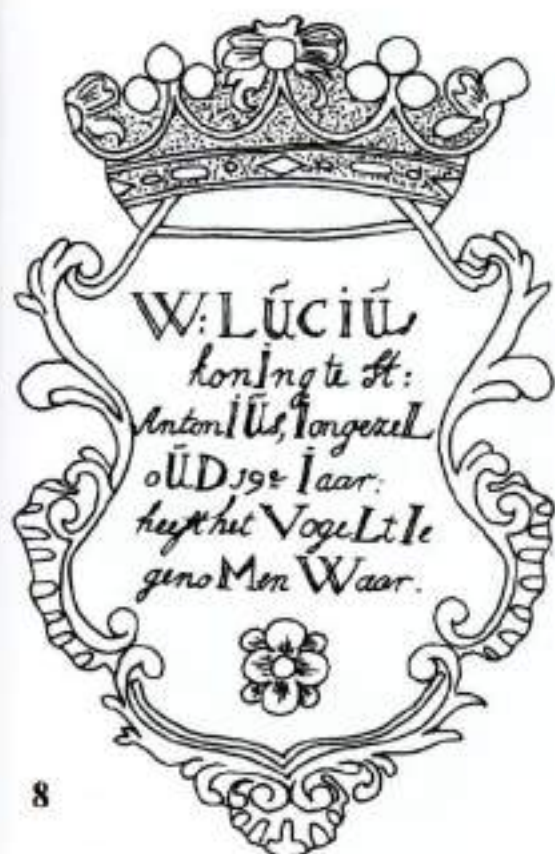
Ingekrast nummer op de achterzijde van het schilde van Renier Cleofas uit 1790

1807
1809

Ingekrast voorzijde
schild 1806 Jan Dekkers

8

1825

Ingekrast achterzijde schild 1802 W. Lucius

9

als Willem
Koning Schoet
kyser met rimp
K. Bremgenis
1821

Ingekraste tekst aan
achterzijde ▲ en voorzijde ▼
van het schild van Petrus Arts
uit 1814

10

Komt wij by
1818

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

*Dit schild was oorspronkelijk bevestigd op
het koningsschild van Johannes Franssen uit
1776 (nr. 4)*

39

40

41

◀ Schild t.g.v. het gildefeest te Boekel in 1923 ▼

12^e prijs
 aangeboden door
 J.J. Winkemans
 lid der 11^e Kamer H.G.
 Boekel 1923

Tekst achterzijde schild 41

42

43

44

45

46

47

(Kwijt)

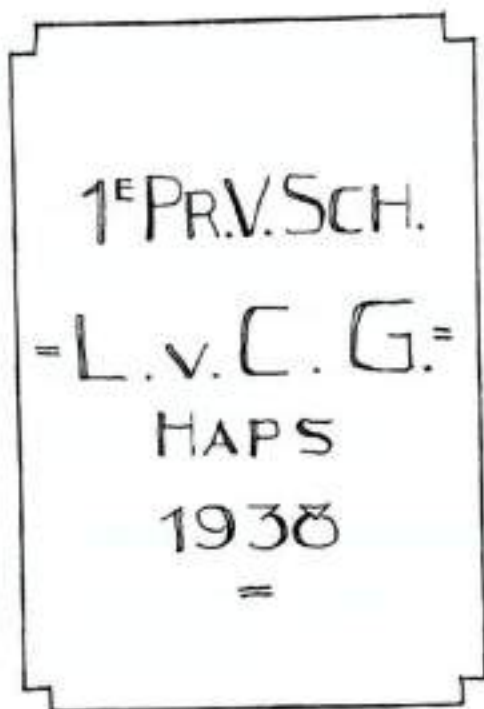
48

v. d. BERGH
 1935

Tekst achterzijde schild nr. 48

49

50

51

(Kwijt)

52

Keuren en meestertekens van het gildezilver.

De meest bekende zilversmeden, die koningsschilden voor het gilde hebben gemaakt, zijn Rabanus Raab II (geboren te Boxmeer) en Christiaan Rijke (geboren te Grave), beiden werkzaam geweest te Boxmeer.

Dit is het meesterteken van Rabanus Raab II (1721-1786), die de koningsschilden heeft gemaakt voor Peter Hermens uit 1754, Gerardus van Cuyck uit 1761, Jan Derks uit 1772 en Jan Dekkers uit 1806 (zie lijst gildezilver de nrs. 1, 2, 3 en 6).

Het meesterteken van Christiaan Rijke (1727-1811) is terug te vinden op het koningsschild van Johannes Fransen uit 1776 en W. Lucius uit 1802 (zie lijst gildezilver nrs. 4 en 8).

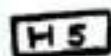
Zilversmid J.L. Pennings uit Den Bosch heeft twee schilden gemaakt voor het St. Antoniusgilde, zijnde het schild van H.E. Peeters uit 1926 en dat van H. Pennings uit 1927 (zie lijst gildezilver de nrs. 43 en 45).

De familie Rijke had blijkbaar wat met het gildewezen want Antoon Peter Rijke (1806-1879), de kleinzoon van bovengenoemde Christiaan Rijke heeft het koningsschild vervaardigd van M. Diels uit 1853 (zie lijst gildezilver nr. 14).

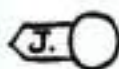
Jos Heeren uit Tilburg

H.S. Saalmans, Nijmegen ?

F. Klaassen, Den Bosch

Gat geslagen door het meesterteken; J. Kuerten te Grave/Den Bosch (?)
of J. Marijne te Grave (?)

Naast deze meestertekens komen er nog keuren voor op het gildezilver en wel:

De letter "J" op gearceerd veld is een belastingteken voor ongewaarborgd gehalte van nationale origine en werd met terugwerkende kracht gebruikt in de periode 1906-1953. Dit teken komt voor op de koningsschilden nr. 43, 44 en 45.

**Inventaris van het gilde-archief en overige attributen
van het St. Antoniusgilde te St. Anthonis.**

NOG AANWEZIGE ARCHIEFSTUKKEN

1. Gildebrief van de heroprichting in 1683 (perkament, 108x51 cm, gemeente St. Anthonis)
2. "Naamlijst der Leden van 't Gild te St. Anthonis" (begint in 1820, folio, Streekarchief Brabant Noordoost te Grave).
3. "Kasboek vernieuwd op den 13^e Junij 1865" (folio, Streekarchief Brabant Noordoost te Grave).
4. Boek "Notulen op nieuw aangelegt op den 17^e Junij 1865" (folio, Streekarchief Brabant Noordoost te Grave).
5. Een foto van het gilde uit 1926 (formaat 23,5 x 16,5 cm, gemeente St. Anthonis)
6. Een foto van het bestuur van het gilde uit 1926 (formaat 23,2 x 16 cm, Streekarchief Brabant Noordoost te Grave)
7. "Bepalingen omtrent het broederschap der Antonius Gilde te St. Anthonis" (1927, folio, Streekarchief Brabant Noordoost te Grave).
8. Een foto van het gildezilver anno 1933, gemaakt door Jolles (17x11,5 cm, copie, gemeente St. Anthonis)

**NOG AANWEZIGE ATTRIBUTEN (gemeente St. Anthonis, voor gildezilver
zie bijlage 3)**

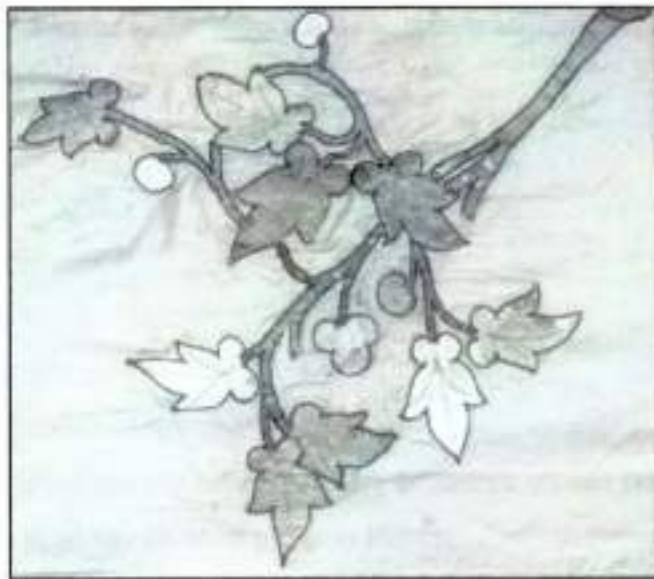
Restant van het vaandel uit 1877
(afmeting 200 x 200 cm)

Voorzijde en achterzijde van het medaillon uit het vaandel

Hoekstukken uit het vaandel, afm. 25x25 cm ieder)

Bloemmotief uit het vaandel

Een okergele sjaerp (boven), lengte 177 cm en een oranje sjaerp (onder), lengte 177 cm

AFWEZIGE ATTRIBUTEN

Uit de inventaris, opgemaakt in 1909 door het gildebestuur en uit hetgeen Jolles in 1933 heeft geïnventariseerd, blijkt dat de volgende attributen niet meer aanwezig zijn:

- 1 schietboom
- 4 lansen
- 1 trom
- 10 sjerpen
- rouwbanden en rouwkleed
- overblijfsel van een eerder vaandel, bestaande uit een stuk Bourgondisch kruis, rood van kleur en geel van binnen.
- de patroonsplaat met vogel
- 1 herinneringsschild uit 1934 (zie bijlage 3, nr. 47)
- 1 herinneringsschild uit 1957 (zie bijlage 3, nr. 51)
- 1 gouden wisselpenning van de Gildebond van het Land van Cuyk
- 1 koninginnesjerp van paars fluweel met zilveren platte kroon en enige zespuntige sterren.

INHOUDSOPGAVE

	Blz
Voorwoord	1
1. Het ontstaan der schuttersgilden	2
2. St. Antonius Abt	3
3. Van de oprichting van het St. Antoniusgilde tot 1683	4
4. De Gildebrief van het St. Antoniusgilde	6
5. De periode van 1683 tot 1865	9
6. De periode van 1865 tot 1938	10
7. Het gildezilver	22
8. De gouden wisselpenning	28
9. Het gildevaandel	29
10. Vergeefse pogingen tot heropleving	31
Bijlagen.	
1. Charter van graaf Frederik van den Bergh dd 12 november 1611	35
2. Charter van Frederik van den Bergh dd 21 mei 1615	36
3. Gildebrief van het St. Antoniusgilde anno 1683	37
4. Lijst van koningen St. Antoniusgilde	42
5. Lijst van konings- en herinneringsschilden v.h. St. Antoniusgilde	46
6. Het Konings-en herinneringszilver van het St. Antoniusgilde	50
7. Inventaris van het gilde-archief en overige attributen.	71

GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Archief D. van Elk, secretariaat Kring van Gilden van het Land van Cuyk.
- "De Gouden Guld", uitgave van de Kring van Gilden van het Land van Cuyk t.g.v. het 50-jarig bestaan.
- J.A. Jolles, "De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant, overzicht van hetgeen nog bestaat" (Den Bosch, 1933)
- "Merlet", uitgave van de Historische Vereniging Land van Cuyk
- Streekarchief Brabant Noordoost te Grave
- L. van Liebergen, "Schuttersgilden en hun beschermheiligen", uitgave van het Museum voor Religieuze Kunst te Uden (Ridderkerk, 2000)